

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna Berglund

Hämnden är bitterljuv

Möjligheten att vidta vedergällning i WTO:s tvistlösningssystem sett
ur utvecklingsländernas perspektiv

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christina Moëll

Termin för examen: Period 1 VT2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod, material och forskningsläge	9
1.5 Teori och perspektiv	11
1.6 Terminologi	12
1.7 Disposition	13
2 WTO OCH TVISTLÖSNINGSSYSTEMET	14
2.1 Introduktion	14
2.2 Världshandelsorganisationen WTO	14
2.3 Tvistlösningssystemets bakgrund och uppbyggnad	15
2.4 Tvistlösningssystemet	16
2.4.1 Vem som får initiera en tvist i WTO	17
2.4.2 Från konsultation till AB:s rapport	17
2.4.3 Tredje part	19
2.5 Tvistlösningssystemet för utvecklingsländer	20
2.5.1 Lättnader för utvecklingsländer	23
2.5.2 Utvecklingsländernas förslag till förändringar av tvistlösningssystemet	24
3 VERKSTÄLLIGHET AV REKOMMENDATIONER	26
3.1 Introduktion	26
3.2 Implementering	26
3.3 Kompensation	27

3.4	Vedergällning	28
3.4.1	Uträkning av vedergällning	30
3.4.2	Sekvenseringsproblemet	31
3.4.3	Vedergällning enligt SCM	32
4	VEDERGÄLLNING I PRAKTIKEN	34
4.1	Introduktion	34
4.2	Tillämpning av vedergällningssystemet	34
4.3	Twister där vedergällning har beviljats	36
4.3.1	EC – Bananas III	36
4.3.2	EC – Hormones	40
4.3.3	Brazil – Export Financing Programme for Aircraft	41
4.3.4	Canada – Aircraft Credits and Guarantees	42
4.3.5	US – Offset Act (Byrd Amendment)	43
4.3.6	US – Upland Cotton	44
4.3.7	US – Gambling	44
4.3.8	Sammanfattande synpunkter	47
4.4	Vedergällningssystemets betydelse för tvistlösningssystem	48
4.5	Vedergällning som påtryckningsmedel för utvecklingsländerna	51
5	VEDERGÄLLNINGSSYSTEMETS FRAMTIDA UTVECKLING	54
5.1	Introduktion	54
5.2	Förslag till att förändra vedergällningssystemet	54
5.2.1	Korsvedergällning	54
5.2.2	Kollektiv vedergällning	57
5.2.3	Vedergällning utöver faktisk skada	59
5.2.4	Obligatorisk kompensation	60
5.3	Doharundan	62
6	ANALYS	65
6.1	Introduktion	65
6.2	Vedergällningssystemet för utvecklingsländerna	65
6.3	Vad som tyder på att vedergällningssystemet fungerar	65
6.4	Vad som tyder på att vedergällningssystemet inte fungerar	67
6.5	Förslagen till att förbättra vedergällningssystemet	69
6.6	Avslutning	72
	BILAGA A	75
	BILAGA B	78

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING 80

TVISTER I WTO 87

Summary

The World Trade Organization was formed in 1995 and has since been working to increase trade between states by reducing trade barriers. In order to enforce the WTO law, the WTO has its own dispute settlement system. The dispute settlement system is in theory providing developing countries and developed countries the same opportunity to challenge national regulations. However, there are in practice major differences between developing and developed countries in the use of the dispute settlement system. This paper aims to investigate how the retaliation system works and how it affects developing countries' use of the dispute settlement system.

The WTO's dispute settlement system lacks real sanctions when a state is found to violate WTO agreements. The only and final sanction is the implementation of the panels' and AB's recommendations. However, for a state injured by the unauthorized regulation there is the possibility of exerting pressure by retaliating in accordance with Article 22 of the DSU. Retaliation means that a complaining state, affected by the unlawful act of another state, is allowed to revenge on the respondent state by for example raising tariffs on the respondent state's exported goods.

The retaliation system has received much criticism, especially from developing countries. It has been found that the system with retaliation is an ineffective means of pressure for developing countries. In cases where a developing country with limited resources is facing a major developed country, the economic cost of retaliation can sometimes be greater than the gain of the same. In the disputes initiated in the WTO, and that are presented in this paper, it is rare that a developing country has retaliated.

As the retaliation system is considered to provide different prerequisite for developing countries and developed countries to exert pressure against a responding state, several proposals have been made to change the retaliation system. The main proposals are highlighted and discussed in this paper, namely cross-retaliation, collective retaliation, retaliation beyond actual damage and compulsory compensation. While developing countries want to reform the retaliation system in order to boost the trust in the WTO dispute settlement system, the ongoing Doha Round is threatening to increase states' skepticism in multilateral systems.

I believe that despite the shortcomings of the retaliation system, it is a system to build on. Some of the proposals presented in the paper are, in my opinion, worth further development.

Sammanfattning

Världshandelsorganisationen WTO bildades 1995 och har sedan dess arbetat för att öka handeln mellan stater genom att minska handelshinder. För att upprätthålla WTO-avtalen finns WTO:s egna tvistlösningssystem. Tvistlösningssystemet ger i teorin industriländer och utvecklingsländer samma möjlighet att utmana nationella regleringar. I praktiken finns det dock stora skillnader mellan industri- och utvecklingsländer i utnyttjandet av tvistlösningssystemet. Denna uppsats syftar till att undersöka hur systemet med vedergällning fungerar och hur det påverkar utvecklingsländernas användning av tvistlösningssystemet.

WTO:s tvistlösningssystem saknar egentliga sanktioner när en stat befinns bryta mot WTO-avtalen. Den enda och slutliga sanktionen är implementering av panelernas och AB:s rekommendationer. För en stat som skadas av den otillåtna regleringen finns dock möjlighet att utöva påtryckning genom att vidta vedergällning i enlighet med artikel 22 i DSU. Vedergällning innebär att en klagande stat som drabbats av en annan stats regelstridiga agerande får lov att hämnas på den svarande staten genom att exempelvis höja tullarna för den svarande statens exportvaror.

Vedergällningssystemet har fått utstå mycket kritik, i synnerhet från utvecklingsländerna. Det har framkommit att systemet med vedergällning är ett ineffektivt påtryckningsmedel för utvecklingsländerna. I tvister där ett utvecklingsland med begränsade resurser ställs mot ett stort industriland kan den ekonomiska kostnaden för vedergällning ibland bli större än vinningen av densamma. I de tvister som initierats i WTO och som presenteras i uppsatsen är det sällan som ett utvecklingsland aktualiserat vedergällning.

Eftersom vedergällningssystemet anses ge olika förutsättningar för utvecklingsländer och industriländer att utöva påtryckning mot en svarande stat, har flera förslag till att förändra vedergällningssystemet lagts fram. De huvudsakliga förslagen lyfts fram och diskuteras i den här uppsatsen, nämligen korsvedergällning, kollektiv vedergällning, vedergällning utöver faktisk skada samt obligatorisk kompensation. Samtidigt som utvecklingsländerna vill reformera vedergällningssystemet för att öka förtroendet för WTO:s tvistlösningssystem riskerar den pågående Doharundan att öka staters skepticism mot multilaterala system.

Jag anser att trots vedergällningssystemets brister är det ett system att bygga vidare på. En del av de förslag som presenteras i uppsatsen är enligt min åsikt värda att vidareutveckla.

Förord

Tack mamma, pappa och Nina.

Tack mina fantastiska vänner.

Tack alla människor som jag har träffat under min studietid.

Tack Christina.

Tack Ottawa och Canberra.

Tack Lund.

Tack för de fem bästa åren i mitt liv. Hittills.

Jag visste att det någon gång skulle ta slut, men jag visste inte att tiden skulle gå så fort.

Tack, tack, tack.

Anna Berglund

Lund, 23 maj 2017

Förkortningar

AB	Appellate Body
ACWL	Advisory Centre on WTO Law
AD Agreement	Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994
AoA	Agreement on Agriculture
ATC	Agreement on Textiles and Clothing
DSB	Dispute Settlement Body
DSU	Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes
EC	European Communities
EU	Europeiska Unionen
GATS	General Agreement on Trade in Services
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
ICC	International Chamber of Commerce
ILCDA	Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts
Licensing Agreement	Agreement on Import Licensing Procedures
MUL	Minst utvecklade länder
Organisationsavtalet	Agreement Establishing the World Trade Organization
Pariskonventionen	Paris Convention for the Protection of Industrial Property
SCM	Agreement on Subsidies and Countervailing Measures

TNC	Trade Negotiating Committee (består av WTO:s medlemsstater och stater som för närvarande förhandlar om medlemskap)
TPRB	Trade Policy Review Body
TRIPS	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
WTO	World Trade Organization

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”The long campaign conducted by the United States authorities to shut down the online gaming industry in Antigua and Barbuda has borne bitter fruit. An industry that was once the second largest employer in Antigua and Barbuda, employing over 5 % of the population, now lies in ruin ... Antigua and Barbuda, the fifteenth smallest economy in the world, has been asked to wait and to be patient while the world’s largest economy makes up its mind on compliance or settlement.”¹

Så lyder delar av Antigua och Barbudas (Antigua) skrivelse till Dispute Settlement Body (DSB), vari Antigua upplyser medlemsstaterna i World Trade Organization (WTO) om att USA, drygt tio år efter att tvisten *US – Gambling (US – Measures Affecting the Cross-Border Supply of Gambling and Betting Services)* initierades, fortfarande inte vidtagit åtgärder för att komma till rätta med de regler som befunnits strida mot WTO-rätten. Är det ett tecken på att WTO:s tvistlösningssystem är uddlöst i sin avsaknad av sanktioner? Är det även ett tecken på att systemet är snedställt mellan utvecklingsländer och industriländer, och att industriländer kan ignorera påtryckningar från utvecklingsländer när det inte passar dem?

WTO är världshandelsorganisationen som strävar efter en öppnare handel mellan stater genom att minska tullar och andra handelshinder. Trots det innehåller WTO:s tvistlösningssystem regler om vedergällning. Vedergällning innebär att en klagande stat sätter upp handelshinder mot den svarande staten. Systemet med vedergällning kan därför tyckas märkligt och i strid med WTO:s syfte.

Möjligheten att vidta vedergällning har kritiserats av flertalet utvecklingsländer. De menar att systemet är ineffektivt för ett utvecklingsland som vill utöva påtryckning mot ett industriland, speciellt i situationer när en liten stat med begränsad handel som Antigua ställs mot den stora handelsnationen USA. Det har inkommit flera förslag till förändring av vedergällningssystemet, varav de fyra mest frekvent förekommande förslagen lyfts i den här uppsatsen.

¹ WT/DS285/26.

² Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, bilaga 2 i

Den här uppsatsen behandlar WTO:s tvistlösningssystem på ett mer övergripande plan och möjligheten till vedergällning på ett djupare plan. Av särskilt intresse är hur väl tvistlösningssystemet och vedergällningssystemet fungerar för utvecklingsländer.

1.2 Syfte och frågeställning

Skapandet av WTO:s tvistlösningssystem anses vara en av de största framgångarna under förhandlingarna i Uruguayrundan, men det finns en rad förbättringsmöjligheter. Det här examensarbetet syftar till att undersöka hur WTO:s vedergällningssystem fungerar och hur det påverkar utvecklingsländernas användning av WTO:s tvistlösningssystem. För att syftet ska vara möjligt att uppnå krävs att en övergripande granskning av WTO:s tvistlösningssystem görs. Uppsatsen lyfter fram de skillnader i förutsättningarna att använda vedergällningssystemet som finns mellan utvecklingsländer och industriländer. Syftet uppnås genom att följande frågeställningar besvaras.

- Hur fungerar WTO:s tvistlösningssystem med implementering av rekommendationer som enda egentliga sanktion?
- Hur fungerar systemet med vedergällning?
 - Hur har vedergällning använts i tvister fram till i dag?
 - Hur fungerar vedergällning som påtryckningsmedel för utvecklingsländer?
 - Vad finns det för möjligheter till att förbättra systemet med vedergällning?
- Hur påverkas tvistlösningssystemet och vedergällningssystemet av den pågående Doharundan?

1.3 Avgränsningar

WTO:s tvistlösningssystem skulle kunna diskuteras utifrån flera olika synvinklar och med inriktning på en mängd olika problem. Jag har valt att inrikta uppsatsen på systemet med vedergällning. Det som i uppsatsen lyfts mer generellt avseende tvistlösningssystemet syftar endast till att ge läsaren en bättre förståelse för de grunder vedergällningssystemet vilar på. Flera av de regleringar som jag lyfter fram har en direkt koppling till vedergällning och de förslag till förbättring av vedergällningssystemet som finns. Andra regleringar som kort beskrivs i uppsatsen har tagits med för att ge läsaren en bild av hur tvistlösningssystemet i flera fall har inbyggda lättnader för utvecklingsländer jämfört med industriländer.

För att närmare gå in på systemet med vedergällning kommer fokus ligga på vilka problem som finns med systemet, främst ur utvecklingsländernas perspektiv, och vilka huvudsakliga förslag till förbättring som finns. Jag kommer inte att gå närmare in på hur vedergällningen räknas ut eller exakt vilka varor som de stater som har fått möjlighet att vedergälla väljer att rikta vedergällningen mot. Det kommer endast att nämnas helt kort för att ge läsaren en inblick i hur det går till. En annan aspekt som jag länge tänkte att jag inte skulle ta upp är det så kallade sekvenseringsproblemet (*"sequencing problem"*). Det har uppstått en missräkning med de tidsramar som återfinns i artikel 21.5 och artikel 22.6 i DSU². Den här uppsatsen har inte för avsikt att analysera detta problem djupare men eftersom artiklarna rör frågan om implementering av DSB:s rekommendationer och begäran om vedergällning, kommer det ändå att belysas.

Det kommer endast ges en kort bakgrundsbeskrivning till de tvister som tas upp i arbetet. För mig har det varit viktigast att lyfta fram hur panelerna och Appellate Body (AB) resonerat när de beviljat vedergällning och om vedergällning sedan faktiskt har genomförts.

Uppsatsen präglas av både politiska och ekonomiska övervägningar. Det här är en juridisk uppsats men eftersom den behandlar internationell rätt och staters relationer till varandra är det ofrånkomligt att ett visst mått av handelspolitik blandas in. "Ett visst mått" har faktiskt varit en av de stora utmaningarna i det här arbetet. Det är lätt att en uppsats i internationell rätt, och speciellt ett arbete där utvecklingsländers behov ska vägas mot industriländers, försvinner i politiken och argumentation utifrån politiska ideologier. Jag har dock valt att ha min utgångspunkt i DSU och framför allt i utformningen av artikel 22 i DSU. Artikel 22 i DSU återfinns i bilaga A så att läsaren ska kunna följa med i de lagtekniska delarna. Efter att ha utgått ifrån reglerna har jag sedan granskat hur panelerna och AB tolkat reglerna, om reglerna skulle gå att tolkas på ett annat sätt och hur reglerna skulle kunna skrivas om. Förslagen till att göra om vedergällningssystemet bygger naturligtvis på politiska ställningstaganden, liksom det gör i svensk nationell lagstiftning, och utifrån en strävan att effektivisera reglerna för utvecklingsländer.

² Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, bilaga 2 i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

1.4 Metod, material och forskningsläge

Två metoder har tillämpats i uppsatsen. Den första är den rättsdogmatiska metoden, en metod som har varit omdebatterad i doktrinen för sin innebörd. Jag kommer att hålla mig till den relativt vanliga beskrivningen som innebär att rättsdogmatisk metod syftar till att vetenskapligt rekonstruera rättsregler eller rättssystem.³ Jag beskriver vilka värderingar som ligger i regelsystemets utformning och ser till de intressen som reglerna ska tillgodose samt effektiviteten av rättssystemet.⁴ Min utgångspunkt ligger i DSU:s reglering. Uppsatsen har som syfte att klargöra hur regleringen kring vedergällning ser ut i dag och hur reglerna kan utvecklas, antingen genom tolkning eller genom ändring i DSU. Att vi rör oss inom den internationella rätten har i detta avseende ingen betydelse eftersom det fortfarande är en granskning av gällande, om än internationell, rätt.

Vid författandet av uppsatsen har även en kritisk diskursanalys tillämpats som innebär att det finns en granskning av olika samhällsfenomen och maktstrukturer. En kritisk diskursanalys används för att undersöka skillnaderna mellan hur något fungerar i praktiken och social och kulturell påverkan, samt de makt- och beroendeförhållandena som uppstår mellan olika sociala konstruktioner.⁵ I det här arbetet har den kritiska diskursanalysen använts för att studera sociala förhållanden och konstruktioner mellan utvecklings- och industriländer för att visa att dessa förhållanden är präglade av olika maktintressen. Den kritiska diskursanalysen märks särskilt tydligt under avsnitt där implementering och verkställighet av panelernas och AB:s rapporter granskas.

För att övergå till materialet i uppsatsen har jag analyserat de olika elementen i rättskällevärdet enligt den rättsdogmatiska metoden.⁶ Rättskällevärdet anger de rättskällor som är relevanta för att fastställa gällande rätt.⁷ I den här uppsatsen har jag i första hand använt mig av de regler som finns i Organisationsavtalet⁸ och dess bilagor. Därefter kommer praxis från WTO i form av de rapporter som panelerna och AB författat. Jag har vidare använt mig av WTO-dokument som finns tillgängliga på WTO:s hemsida, förslag till förändring som inkommit till DSB, samt rapporter från andra internationella organisationer som exempelvis International Chamber of Commerce (ICC). För att ytterligare underbygga resonemang och

³ Jareborg 2004, s. 4; Kleineman 2013, s. 21 ff.

⁴ Lambertz 2002, s. 265 f.

⁵ Winther Jørgensen och Phillips 2000, s. 66 ff.; Andersson 2013, s. 346 f.

⁶ Kleineman 2013, s. 26.

⁷ Sandgren 2015, s. 40.

⁸ Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

slutsatser har doktrinen använts för att finna argument för och mot tvistlösningssystemet samt en eventuell utveckling av systemen. De artiklar som har använts är från i sammanhanget välkända tidskrifter.

Jag har valt att lyfta fram de lättnader för utvecklingsländer som redan finns inbyggda i DSU och några av de huvudsakliga förslagen till förändring som finns generellt för hela tvistlösningssystemet. Förklaringen är att jag vill ge läsaren en förståelse för vilka skillnader som finns mellan utvecklingsländer och industriländer i WTO, samt att det finns ett system för att underlätta för utvecklingsländer där så behövs. Det ska här noteras att det finns mycket material i debatten om WTO:s tvistlösningssystem men betydligt mindre i debatten om vedergällningssystemet. Jag har därför varit selektiv i mitt val av material till presentationen av tvistlösningssystemet, men varit desto mer omfattande i min framställning av vedergällningssystemet.

En stor del av denna uppsats består av en studie av sju tvister som har initierats i WTO och som har gått hela vägen fram till frågan om vedergällning. Min förhoppning är att denna presentation på ett tydligt sätt ska visa hur vedergällningssystemet har använts fram till i dag, vilka tolkningar som har gjorts samt vilka resonemang som har förts. Här har materialet bestått av rapporterna från panelerna, AB och skiljedomspanelerna. En annan viktig del av uppsatsen är de förslag till förändring av vedergällningssystemet som lämnats in till DSB av olika medlemsstater. Presentationen av förslagen ska belysa vedergällningssystemets eventuella utveckling. I den pågående Doharundan har tvistlösningssystemet fått en mindre viktig roll. Jag har ändå valt att behandla Doharundan i uppsatsen med hjälp av material från WTO:s och Kommerskollegiums hemsidor eftersom en stor pusselbit i WTO:s utveckling annars hade uteblivit.

Forskningsläget på området har mer eller mindre stått still de senaste åren, vilket avspeglas i det material som används i uppsatsen. Materialet har i huvudsak författats efter år 2000 men mycket av materialet härstammar från det tidiga 2000-talet. Detta gör dock inte att materialet är mindre relevant. Diskussionerna i doktrinen har framför allt förts i samband med att tvister har dykt upp och nya förslag till förändring av DSU har lagts fram. Eftersom förslagen än så länge inte har kommit längre än till att vara just förslag är de fortfarande aktuella.

De författare som bidragit till materialet i den här uppsatsen och som drivit forskningsläget framåt är bland annat Peter Van den Bossche som i år avverkar sitt sista år som panelmedlem i AB. Även Chad P. Bown som är

framstående ekonom och forskare och som tidigare var anställd hos Världsbanken, har bistått med forskning på området. Ett annat viktigt namn som jag till sist vill nämna i samband med forskningsläget är Reto Malacrida. Malacrida arbetar på WTO:s sekretariat i Genève med att ge rättsliga råd om WTO:s tvistlösningssystem till panelmedlemmar och har författat en del av materialet som använts i det här arbetet.

Vad den här uppsatsen tillför forskningsläget är ett nytt sätt att presentera vedergällningssystemet, hur det har tillämpats och de förslag som finns till förändring. Hittills har jag inte stött på en uppställning där de fyra, som jag anser det, mest aktuella förslagen till förändring har presenterats och jämförts i ett sammanhang och med bakgrund i de rättsfall som uppsatsen analyserar.

1.5 Teori och perspektiv

Som jag nämnde under föregående rubrik finns ekonomiska överväganden med i det här arbetet. För dessa har jag tillämpat en institutionell teori. Den institutionella teorin innebär att uppsatsen utgår från tanken att WTO som organisation bidrar till att forma mänskligt samarbete för att övervinna problem med transaktionskostnader och effektivitetsförluster. I det här sammanhanget betyder teorin att det i uppsatsen reflekteras över balansen mellan frihandel och statsuveränitet i WTO som en överstatlig jurisdiktion.⁹ Den institutionella teorin appliceras i samband med att förslagen till förändring av vedergällningssystemet presenteras och analyseras.

Uppsatsen är skriven utifrån utvecklingsländernas perspektiv. Den avser att undersöka hur väl vedergällningssystemet bidrar till utvecklingsländernas utnyttjande av WTO:s tvistlösningssystem. Även ett rättseffektivt perspektiv har således applicerats för att enligt uppsatsens frågeställningar undersöka hur vedergällningssystemet ska kunna förändras för att bli effektivare för utvecklingsländerna. När jag diskuterar ett effektivt system avser jag att vedergällningssystemet ska bli ett verkningsfullt påtryckningsmedel för utvecklingsländerna.

⁹ Bakardjieva Engelbrekt 2013, s. 243, 264.

1.6 Terminologi

En utav de största utmaningarna med det här arbetet har varit språket och terminologin. Eftersom i princip allt material har varit på engelska har det inte varit självklart hur det ska uttryckas på svenska. Till min hjälp att hitta svenska uttryck har jag framför allt använt mig av Torsten Seths litteratur och Kommerskollegiums material. En del uttryck är även så vedertagna på engelska att det ibland har varit bättre att behålla den engelska terminologin, på vissa ställen har jag valt att skriva det engelska uttrycket inom parentes. Uppsatsen präglas av de många förkortningar som WTO använder för sina avtal och organ, även om jag har försökt att begränsa dessa för att texten inte ska bli trist och svårläst. En förkortning som kan vara bra att nämna redan här är att jag har valt att kalla den form av överprövningsinstans i WTO som på engelska heter Appellate Body för AB. Jag anser att det inte finns någon tillräckligt bra svensk översättning och dessutom är det ett namn på ett WTO-organ varpå jag anser att det inte bör översättas. Seth har valt att skriva ut Appellate Body men jag anser det enklare att bara benämna den AB.

Här kommer nu att nämnas de viktigaste uttrycken som läsaren bör förstå. Det första är begreppet vedergällning, med andra ord att vidta en motåtgärd mot den stat som har orsakat den egna staten skada genom ett handelshinder. Den engelska benämningen är *retaliation* och Seth har i sin litteratur kallat det för *retaliation* på svenska. Jag har valt ordet vedergällning eftersom jag anser det vara ett mer begripligt ord på svenska. Vidare använder jag uttrycken den klagande staten och den svarande staten som benämningar för parterna i en tvist. Termerna utvecklingsländer och industriländer används även om jag känner att det senare uttrycket är något missvisande. Jag har helt enkelt inte kommit på något bättre och begreppet industriland känns fortfarande vedertaget i svensk terminologi. Industriländer är de länder som inte är utvecklingsländer. För utvecklingsländer finns ingen definition i WTO utan medlemsstaterna deklarerar själva om de anser sig vara ett utvecklingsland, något som andra medlemsstater kan utmana. I dag är två tredjedelar av WTO:s medlemsstater utvecklingsländer.¹⁰ Däremot upprätthåller WTO en lista över vilka stater som tillhör de minst utvecklade länderna (MUL-länder) och listan återfinns i bilaga B.

¹⁰ World Trade Organization: *Who are the developing countries in the WTO?*.

1.7 Disposition

I uppsatsens andra kapitel presenteras WTO översiktligt och WTO:s tvistlösningssystem mer detaljerat. Här tas läsaren igenom processen från att en tvist initierats till det att AB avlägger sin rapport. Under samma rubrik kommer de befogenheter som tredje part har i en tvist att läggas fram, något som kommer dyka upp igen när förslagen till förändring av vedergällningssystemet granskas. Vidare belyses de lättnader för utvecklingsländer som finns inbyggda i tvistlösningssystemet och överskådligt vilka förslag till förändring som förekommit.

Beskrivningen av tvistlösningssystemet fortsätter under rubrik 3 med en presentation av vad som händer efter panelernas och AB:s rapporter och när rekommendationerna ska implementeras. Här kommer läsaren för första gången att få en genomgång av hur systemet med vedergällning är uppbyggt.

Under rubrik 4 tas upp hur vedergällning fungerar i praktiken. Läsaren kommer bli insatt i vedergällningssystemets syfte och de konsekvenser som följer av att vidta vedergällning. Därefter följer en omfattande genomgång av sju tvister där frågan om vedergällning har aktualiserats. Efter det att tvisterna har presenterats kommer en granskning av hur effektivt systemet med vedergällning fungerar, särskilt från utvecklingsländernas perspektiv.

Ett utvecklingsperspektiv kommer att läggas på möjligheten till vedergällning under rubrik 5. Fyra av de huvudsakliga förslagen till att förändra vedergällningssystemet kommer att presenteras och diskuteras. Här diskuteras även den pågående Doharundan och det allt växande intresset för regionala och bilaterala avtal.

Uppsatsen avslutas med en analys under rubrik 6 där jag ger läsaren min bild över hur systemet med vedergällning fungerar alternativt inte fungerar, och vilka förslag som jag anser är viktiga att beakta för att utveckla systemet till det bättre. Det finns ingen löpande analys i texten förutom att jag i anslutning till presentationen av tvisterna kommer lyfta mina egna reflektioner. Inför varje huvudrubrik i den här uppsatsen kommer en kort introduktion till upplägget i kapitlet att ges.

2 WTO och tvistlösningssystemet

2.1 Introduktion

Innehållet i detta kapitel avser att ge läsaren en förståelse för vad WTO arbetar med och hur tvistlösningssystemet är uppbyggt. Vidare presenteras hur en process i WTO:s tvistlösningssystem ser ut, från det att tvisten initieras till att slutrapporterna cirkuleras i DSB. Här tas även tredje parts roll i processen upp. Sist i det här kapitlet ges en generell överblick av tvistlösningssystemet för utvecklingsländerna.

2.2 Världshandelsorganisationen WTO

WTO har till syfte att främja handeln mellan stater genom att vara ett forum för förhandlingar där diskussioner kan föras om minskade handelshinder. Tanken är att när handeln mellan stater ökar gynnas en högre levnadsstandard, högre sysselsättning och ett effektivt resursutnyttjande i medlemsstaterna.¹¹ I dag har WTO 164 medlemsstater som alla har varsin röst när beslut ska fattas i WTO. Stommen i WTO är WTO-avtalen som är framförhandlade och underskrivna av medlemsstaterna.¹² Avtalen innehåller handel med varor, tjänster och upprättande av immaterialrättigheter. De huvudsakliga avtalen är GATT 1994¹³, GATS¹⁴ och TRIPS¹⁵. Om någon stat bryter mot en av de regler som finns i de olika avtalen har WTO ett tvistlösningssystem för att avgöra tvister som uppkommer mellan medlemsstaterna.¹⁶

Enligt artikel III i Organisationsavtalet har WTO fem olika uppgifter. För det första ska WTO utgöra ramen för genomförandet, tillämpningen och funktionen av WTO-avtalen. För det andra ska WTO vara ett forum för

¹¹ Joint publication by the World Bank Group and the World Trade Organization 2015, s. 13 ff.

¹² World Trade Organization: *Who we are*; Kommerskollegium: *En organisation för världens handel*.

¹³ General Agreement on Tariffs and Trade 1994, bilaga 1A i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁴ General Agreement on Trade in Services, bilaga 1B i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁵ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, bilaga 1C i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁶ World Trade Organization: *Overview: a navigational guide*.

handelsfrämjande förhandlingar mellan medlemsstaterna. För det tredje ska WTO administrera tvistlösning. För det fjärde ska WTO administrera den handelspolitiska granskningen. Till sist ska WTO samarbeta med Internationella valutafonden och Världsbanken. Enligt artikel IV i Organisationsavtalet är WTO:s högsta organ Ministerkonferensen (*Ministerial Conference*) som ska se till att WTO:s uppgifter fullgörs och som består av representanter från alla medlemsstater. Mellan det att Ministerkonferens sammanträder är det Allmänna rådet (*General Council*), som också består av representanter från samtliga medlemsstater, som ser efter WTO:s uppgifter.

För att kontrollera efterlevnaden av WTO:s regler finns det ett övervakningssystem och ett tvistlösningssystem. Övervakningen sköts av Trade Policy Review Body (TPRB) som består av en representant från varje medlemsstat. Granskningen syftar till att förbättra efterlevnaden av WTO:s regler och regelbundet få en uppdatering om medlemsstaternas handelspolitik. Med jämna mellanrum ska de enskilda medlemsstaterna svara på frågor om den egna handelspolitiken. Medlemsstaten skriver en egen rapport och WTO:s sekretariat skriver sin rapport som i huvudsak baseras på de svar som medlemsstaten gett på frågorna. De två rapporterna presenteras sedan på ett möte inför TPRB och diskussioner förs om medlemsstatens handelspolitik.¹⁷ Det andra systemet som ska säkerställa att medlemsstaterna följer WTO-rätten är tvistlösningssystemet och eftersom tvistlösningssystemet är den här uppsatsens huvudsakliga syfte att granska, kommer WTO:s tvistlösningssystem att mer utförligt beskrivas under nästa rubrik.

2.3 Tvistlösningssystemets bakgrund och uppbyggnad

WTO:s tvistlösningssystem har varit i bruk sedan den 1 januari 1995 och förhandlades fram under Uruguayrundan då WTO bildades och DSU presenterades. DSU består av 27 artiklar och ger, vilket är ovanligt inom den internationella rätten, en obligatorisk kompetens till DSB att lösa tvister.¹⁸ DSB är en politisk institution i tvistlösningssystemet och består av alla WTO:s medlemsstater. DSB har enligt artikel 2.1 i DSU rätt att sätta samman paneler, anta panelers och AB:s rapporter, övervaka implementeringen av rekommendationerna i rapporterna, samt besluta om vidtagande av åtgärder mot en medlemsstat som inte följer

¹⁷ Seth 2004, s. 77 ff.

¹⁸ Bossche och Zdouc 2013, s. 159 ff.

rekommendationerna. DSB kontrollerar med andra ord hela processen trots att det inte är ett juridiskt organ.¹⁹

Tvistlösningssystemet anses vara en av framgångarna under Uruguayrundan och har blivit en viktig pusselbit i WTO. Den obligatoriska kompetensen för DSB att lösa tvister innebär att WTO:s medlemsstater är tvungna att acceptera DSB:s jurisdiktion. Jurisdiktionen är exklusiv och en medlemsstat måste vända sig till DSB för att få en tvist som rör WTO-rätten prövad. Jurisdiktionen är dock endast till för att klargöra WTO:s regler i en specifik tvist och det är inte DSB:s uppgift att ge råd i övrigt.²⁰

Genom Uruguayrundan introducerades en mer strukturerad process för tvistlösning än vad som tidigare funnits under GATT 1947²¹. Det infördes tydligare steg för hur en tvist ska lösas. En process ska vanligtvis inte behöva ta mer än ett år i anspråk, 15 månader om beslutet överklagas. I och med Uruguayrundan ändrades även den tidigare regeln som sade att beslut endast kunde antas genom konsensus, vilket innebar att den stat som förlorade en process enkelt kunde blockera beslutet. Nu antas istället besluten med motsatt konsensus, se artikel 2.4 i DSU, det vill säga att samtliga medlemsstater måste gå mot ett beslut för att beslutet inte ska antas, ett krav som har visat sig vara svårt att uppnå.²²

Tvistlösningssystemet har ofta ansetts vara ett viktigt instrument i upprätthållandet av WTO:s regler, även om det också har fått utstå mycket kritik. Positiva egenskaper hos tvistlösningssystemet som har lyfts fram är att såväl industriländer som utvecklingsländer har tillgång till tvistlösningssystemet och lika mycket rätt att initiera en tvist mot en annan stat. Utvecklingsländerna har dock inte i praktiken samma förutsättningar att driva en tvist som ett industriland har. Detta kan bero på att utvecklingsländerna saknar de resurser som krävs för att driva en tvist eller att de inte ens har resurser nog att upptäcka när en annan stat bryter mot WTO-rätten.²³

2.4 Tvistlösningssystemet

Efter att nu ha fått en bakgrund till WTO:s tvistlösningssystem kommer här följa en mer detaljerad beskrivning över hur tvistlösningssystemet går till.

¹⁹ Bossche och Prévost 2016, s. 270 f.

²⁰ Bossche och Zdouc 2013, s. 159 ff.; Bossche och Prévost 2016, s. 265 f.

²¹ General Agreement on Tariffs and Trade 1947, 30 oktober 1947, Genève.

²² World Trade Organization: *A unique contribution*.

²³ Bohanes och Garza 2012, s. 70 f.

Under WTO:s 20-åriga historia har tvistlösningsmekanismen använts flitigt. I november 2015 väcktes tvist nummer 500 och samma år antog DSB elva rapporter avseende åtta olika typer av tvister.²⁴

Industriländer har varit de mest aktiva staterna att klaga och driva tvister mot andra medlemsstater. USA och Europeiska Unionen (EU) är de parter som initierar flest tvister i WTO och det är även de som får flest tvister initierade mot sig.²⁵ Även utvecklingsländer använder WTO:s tvistlösningsystem frekvent och väcker talan mot både industriländer och utvecklingsländer.²⁶

2.4.1 Vem som får initiera en tvist i WTO

Endast medlemsstater i WTO har tillgång till WTO:s tvistlösningsystem. Organisationer, företag och andra har inte rätt att inleda tvister enligt DSU, men indirekt är nästan alla tvister som väcks av en medlemsstat initierade av ett företag eller en industri som har påverkats av den svarande statens agerande. Företag, industrier, enskilda, etcetera, kan även få en indirekt tillgång till tvistlösningsystemet genom att lämna externa yttranden (*amicus curiae*) till panelerna eller AB. I ett flertal tvister har panelerna och AB mottagit externa yttranden utan att sådana ens har efterfrågats.²⁷ Rätten till externa yttranden grundar sig i artikel 13 i DSU samt i AB:s tolkning att panelerna har rätt att utarbeta sina egna arbetsstrategier och söka information från vilken källa de anser lämplig. Denna rätt för panelen har dock väckt motstånd bland WTO:s medlemsstater, främst bland utvecklingsländerna.²⁸ Utvecklingsländer som Brasilien, Indien, Uruguay, Egypten och Pakistan menar att AB har tagit sig för mycket makt genom att på detta vis besluta om implementering av WTO:s regler. Det har även väckts motstånd mot rätten att lämna externa yttranden då utvecklingsländer ser att det i huvudsak är stora industrier och företag i industriländer som drar nytta av en sådan rätt.²⁹

2.4.2 Från konsultation till AB:s rapport

Första steget i en tvistlösningsprocess är konsultation eller medling enligt artikel 3.7 i DSU, se även artikel 4 och 5 i DSU. Innan några andra steg tas

²⁴ World Trade Organization 2016, s. 102.

²⁵ Bossche och Prévost 2016, s. 261.

²⁶ Bossche och Prévost 2016, s. 260 f.

²⁷ World Trade Organization 2015, s. 70.

²⁸ Bossche och Prévost 2016, s. 266 f.

²⁹ International Chamber of Commerce 2000, s. 11; Delich 2002, s. 78.

ska parterna föra samtal med varandra för att försöka komma fram till en gemensam lösning. Lösningar där parterna kommer överens anses vara billigare för parterna och bättre för den framtida handelsrelationen, även om det bör påpekas att det finns en risk att utvecklingsländer hamnar i underläge i en konsultation med ett industriland. En av fem tvister löses genom konsultation. Om konsultationen är framgångsrik ska DSB underrättas om överenskommelsen i enlighet med artikel 3.6 i DSU. Överenskommelsen måste vara förenlig med WTO-rätten.³⁰

Om parterna inte kan finna en lösning på egen hand sätts en panel samman på begäran av den klagande parten enligt artikel 6 i DSU. En panel ska sättas samman såvida inte DSB i konsensus bestämmer att så inte ska ske.³¹ Panelernas sammansättning bestäms i enlighet med artikel 8 i DSU. En panel består vanligtvis av tre panelmedlemmar från olika stater, alternativt av fem panelmedlemmar om parterna i tvisten kommer överens om det. Panelmedlemmarna är ofta handelsdiplomater med juridisk eller ekonomisk utbildning.³² Det finns dock inget krav på att panelledamöterna ska vara jurister. Panelmedlemmarna väljs från en lista med kvalificerade kandidater som upprätthålls av WTO:s sekretariat. Kandidaterna har nominerats av WTO:s medlemsstater och godtagits av DSB enligt artikel 8.4 i DSU.³³ Listan ska innehålla personer med olika bakgrunder och med stor erfarenhet. Personerna på listan tjänstgör i sin individuella kapacitet och inte som representanter för en stat eller en organisation. En kandidat från samma stat som en av parterna i tvisten får inte sitta i panelen, såvida inte båda parter går med på det. Om tvisten gäller ett utvecklingsland ska åtminstone en panellist vara från ett utvecklingsland om utvecklingslandet begär det. Skulle parterna inte komma överens om panelens sammansättning är det WTO:s generaldirektör i samråd med ordföranden för DSB och ordföranden för berörd kommitté, som bestämmer panelens sammansättning.³⁴

När panelen har satts samman får parterna inför panelen argumentera både skriftligt och muntligt för sin sak. Efter det skriver panelen en rapport som ska innehålla de faktamässiga slutsatser som panelen har dragit, de relevanta regler som är applicerbara och vilka generella slutsatser som kan dras, samt rekommendationer. Innan rapporten skickas till samtliga medlemsstater får parterna i tvisten kommentera rapporten. Rapporten fastställs av DSB enligt artikel 16.4 i DSU inom 60 dagar efter att rapporten gjorts tillgänglig för samtliga medlemsstater, om inte konsensus för att avvisa förslaget uppnås.³⁵

³⁰ World Trade Organization: *A unique contribution*; Bossche och Prévost 2016, s. 262 f.

³¹ World Trade Organization: *A unique contribution*; Bossche och Prévost 2016, s. 262 f.

³² Seth 2004, s. 82.

³³ World Trade Organization: *A unique contribution*; Bossche och Prévost 2016, s. 271 f.

³⁴ Koul 2005, s. 56 f.

³⁵ World Trade Organization: *A unique contribution*; Bossche och Prévost 2016, s. 280 f.

Båda parterna kan överklaga DSB:s beslut men det är endast rättsfrågorna i beslutet som kan prövas igen, se artikel 17.6 i DSU. AB kan fastställa, ändra eller upphäva panelens rättsliga bedömningar.³⁶ Enligt artikel 17 i DSU består AB av sju panelmedlemmar, varav tre sitter i panelen vid varje tvist. Vilka tre som sitter i panelen väljs genom en slumpmässig rotation.³⁷ Varje panelmedlem sitter i fyra år och kan endast väljas om en gång. De ska enligt artikel 17.3 i DSU vara experter inom internationell handel, juridik och de sakområden som WTO:s avtal består av. Sammansättningen ska vara representativ för WTO:s medlemsstater. Liksom för panelen ska de som sitter i AB vara oberoende gentemot stater och inte ha några egna intressen i saken.³⁸ Inget hindrar att det sitter en panelledamot i AB som är från samma stat som en av parterna i tvisten.³⁹ År 2015 bestod AB av domare från Indien, Sydkorea, USA, Mexiko, Mauritius, Belgien och Kina.⁴⁰

Den part som vill få panelens beslut överprövat ska till AB uppge vilka delar av rapporten som ska överprövas varpå den andra parten kan välja att begära överprövning av ytterligare delar av rapporten.⁴¹ När AB har slutfört sin rapport med rekommendationer till lämpliga åtgärder, görs materialet tillgängligt för alla WTO:s medlemmar enligt artikel 17.14 i DSU och inom 30 dagar antas rapporten av DSB genom motsatt konsensus.⁴²

2.4.3 Tredje part

En annan medlemsstat än parterna som anser sig ha ett väsentligt intresse i tvisten och som vill delta som tredje part, ska informera DSB om det intresset inom tio dagar från det att begäran om konsultation cirkulerades bland medlemsstaterna, se artikel 4.11 i DSU. Det är upp till den svarande staten att avgöra om den stat som önskar delta som tredje part har ett väsentligt intresse eller inte. Om den svarande staten inte anser att ett väsentligt intresse föreligger får den stat som velat vara med som tredje part lov att istället initiera konsultation med den svarande staten.

Den stat som deltar som tredje part i en tvist kan få bli hörd av panelen och eventuellt inkomma med ett skriftligt utlåtande, se artikel 10.2 i DSU.⁴³

³⁶ World Trade Organization: *A unique contribution*; Bossche och Prévost 2016, s. 281 ff.

³⁷ Otor 2015, s. 3.

³⁸ Bossche och Prévost 2016, s. 273 f.

³⁹ Seth 2004, s. 94.

⁴⁰ World Trade Organization 2016, s. 113 f.

⁴¹ Bossche och Prévost 2016, s. 281 f.

⁴² Bossche och Prévost 2016 s. 285.

⁴³ Koul 2005, s. 57.

Medlemsstaten får även möjligheten att förbli tredje part i en eventuell prövning hos AB. Som tredje part inför panelen är rättigheterna begränsade. Tredje part får endast presentera sin synvinkel, se det första skrivna utlåtandet av parterna och lov att själv skriva ett skriftligt utlåtande. Undantagsvis, om tredje part har ett stort intresse i konflikten, kan parten ges utökade rättigheter av panelen.⁴⁴ Panelen ska beakta tredje parts synpunkter i slutrapporten.⁴⁵

Tredje part kan inte begära överprövning av en rapport men har däremot tillåtelse att delta i förhandlingarna inför AB, se artikel 17:4 i DSU.⁴⁶ Som tredje part inför AB är rätten att delta i tvisten mer utvidgad än inför panelen. Tredje part får tillgång till alla skriftliga utlåtanden, får inkomma med egna skriftliga utlåtanden och får även delta i den muntliga framställningen.⁴⁷

För utvecklingsländerna, och speciellt för MUL-länderna, innebär chansen att få delta som tredje part i en process att de får insyn och kunskap om hur tvister löses i WTO. Den erfarenhet som staterna därmed kan bygga upp är värdefull för ett framtida utnyttjande av tvistlösningssystemet.⁴⁸

2.5 Tvistlösningssystemet för utvecklingsländer

Utvecklingsländer använder ofta WTO:s tvistlösningssystem för att initiera tvister. År 2015 initierades sju av 13 konsultationer av utvecklingsländer.⁴⁹ WTO:s tvistlösningssystem innebär både möjligheter och utmaningar för utvecklingsländerna. Systemet har gjort det möjligt för utvecklingsländer att initiera tvister på samma rättsliga villkor som för industriländer, men det innebär inte att utvecklingsländerna har samma förutsättningar som industriländerna i praktiken. Utvecklingsländerna saknar de finansiella och mänskliga resurserna som industriländerna har att tillgå och som gör att industriländerna kan använda tvistlösningssystemet på ett effektivt sätt.⁵⁰

Utvecklingsländernas brist på kunskap och erfarenhet av WTO:s regler blir en barriär när de vill utnyttja tvistlösningssystemet, framför allt för de

⁴⁴ Bossche och Prévost 2016, s. 269.

⁴⁵ Seth 2004, s. 90.

⁴⁶ Bossche och Prévost 2016, s. 281 f.

⁴⁷ Bossche och Prévost 2016, s. 269.

⁴⁸ TN/DS/M/23, s. 2 f.; Kessie och Addo 2008, s. 13 ff.

⁴⁹ World Trade Organization 2016, s. 105.

⁵⁰ Evans och Shaffer 2010, s. 342.

mindre utvecklingsländerna.⁵¹ Hittills har inget afrikanskt land initierat en tvist i WTO. Endast ett MUL-land har initierat en tvist, Bangladesh, och den tvisten kom inte längre än till konsultation.⁵² Samtidigt visar statistiken att närmare hälften av alla klagomål som har initierats i WTO kommer från utvecklingsländer. Utav de stater som initierar flest tvister i WTO är flertalet utvecklingsländer, bland annat Brasilien, Mexiko, Indien, Argentina, Thailand och Chile. Det finns med andra ord stora skillnader utvecklingsländerna emellan avseende utnyttjandet av WTO:s tvistlösningssystem.⁵³

De utvecklingsländer som initierar flest tvister är stora handelsekonomier medan de mindre ekonomierna, och särskilt de i Afrika, sällan eller aldrig har använt sig av tvistlösningssystemet. De större handelsekonomierna har bättre ekonomiska resurser och ett större incitament att driva tvister eftersom den internationella handeln är en viktig del av deras ekonomi.⁵⁴ De afrikanska staterna står fortfarande för en liten andel av WTO:s handel. År 2007 stod de afrikanska staterna för ungefär två procent av världshandeln. Med den siffran i åtanke kan man förstå att bristande incitament är en stark faktor till varför de afrikanske staterna inte utnyttjar WTO:s tvistlösningssystem. Det kan även vara så att de afrikanska staterna tvekar till att använda tvistlösningssystemet på grund av att de inte vill stöta sig med de större, och för dem, viktiga handelsnationerna som dessutom ger bistånd till de afrikanska staterna.⁵⁵

För utvecklingsländer generellt kan det antas att stater inte vill stöta sig med andra stater som de har goda bilaterala relationer med eller som de mottager finansiella bidrag från.⁵⁶ Logiken med att de mindre handelsnationerna har lägre incitament till att initiera tvister och att större handelsnationer har större incitament stämmer dock inte alltid. Till exempel Kina som är en av världens största handelsnationer initierar jämförelsevis få tvister, och Sydafrika har hittills inte initierat en enda tvist.⁵⁷ Kina har däremot samlat på sig mycket erfarenhet genom att delta som tredje part i ett flertal tvister, något som kan visa sig ge verkan i framtiden.⁵⁸

Faktorer som svag rättslig kapacitet, svag finansiell kapacitet att driva tvister och svag support från den privata sektorn spelar roll i utnyttjandet av

⁵¹ Bossche och Prévost 2016, s. 293 f.

⁵² World Trade Organization: *Map of disputes between WTO members*.

⁵³ World Trade Organization: *Chronological list of disputes cases*.

⁵⁴ Evans och Shaffer 2010, s. 342.

⁵⁵ Kessie och Addo 2008, s. 4.

⁵⁶ Bown 2005, s. 302.

⁵⁷ Abbott 2007, s. 14.

⁵⁸ Otor 2015, s. 6.

WTO:s tvistlösningssystem.⁵⁹ Med rättslig kapacitet avses en stats förmåga att upptäcka regelbrott mot WTO-avtalen, att staten har en välfungerande byråkrati och att staten effektivt kan driva processer inför DSB.⁶⁰ Det finns dessutom språkbarriärer som kan ha en inverkan på utvecklingsländers utnyttjande av tvistlösningssystemet då WTO:s officiella språk är engelska, franska och spanska. Utvecklingsländer har ofta färre som arbetar inom WTO och ingen särskild avdelning för WTO-frågor hemma i den egna staten. Att driva en process, eller ens medverka som tredje part, kan därför vara en tidsödande och dyr process.⁶¹ Stater som dessutom inte har påtryckning från inhemska industrier och företag initierar inte heller lika många tvister som stater där det finns stora industrier som sätter press på staten.⁶² Ytterligare en orsak som ofta kommer upp i debatten om de mindre staternas utnyttjande av tvistlösningssystemet är frågan om implementering av panelernas och AB:s rekommendationer. Många utvecklingsländer kan inte på ett effektivt sätt utöva påtryckning mot industriländer som väljer att inte verkställa rekommendationerna.⁶³ Bristen på ett effektivt påtryckningsmedel kommer att utvecklas längre fram i uppsatsen.

Förutom hindren av ekonomisk karaktär finns även politiska hinder. Det är antagligen så att en del tvister inte initieras för att en stat inte själv vill granskas och bli påkommen med att bryta mot WTO:s regler. En ytterligare hypotes till att alla tvister inte initieras i WTO är att det finns en risk att den svarande staten i framtiden kommer att hämnas på den klagande staten. Med andra ord finns det flera anledningar till att tro att alla tvister som skulle kunna initieras i WTO inte kommer upp till ytan.⁶⁴

Angående möjligheten för utvecklingsländer att få en lyckad utgång i en tvist finns det statistik som tyder på att den ekonomiska faktorn inte spelar någon avgörande roll. Däremot har den inhemska strukturen, hur många som arbetar med WTO i staten och den rättsliga kapaciteten att driva en process, i form av bland annat mänskliga resurser, betydelse. Därmed går det indirekt att dra slutsatsen att en stats ekonomi och status som utvecklingsland påverkar utgången av tvisterna.⁶⁵ Att sannolikheten till framgång i en tvist är lägre för utvecklingsländer är säkert också en bidragande faktor till att utvecklingsländer är restriktiva i sitt utnyttjande av tvistlösningssystemet.⁶⁶

⁵⁹ Busch m.fl. 2009, s. 556 f.

⁶⁰ Bohanes och Garza 2012, s. 70 ff.

⁶¹ Busch m.fl. 2009, s. 572 f.; Otor 2015, s. 5 f.

⁶² Bown 2005, s. 308 f.

⁶³ Kessie och Addo 2008, s. 5; Bown 2005, s. 308.

⁶⁴ Seth 2004, s. 107.

⁶⁵ Zeng 2013, s. 204 ff.

⁶⁶ Meagher 2007, s. 217.

2.5.1 Lättnader för utvecklingsländer

På grund av de svårigheter som uppstår för utvecklingsländer när de ska ta del av tvistlösningssystemet innehåller DSU lättnader för utvecklingsländer. Under hela tvistlösningssystemet ska särskild hänsyn tas till MUL-länder och enligt artikel 4.10 i DSU ska de svårigheter som kan uppstå för utvecklingsländer under konsultationsstadiet beaktas. Om det är ett utvecklingsland som står som svarande stat kan tiden för konsultation förlängas, se artikel 12.10 i DSU. Under speciella omständigheter kan ett utvecklingsland få längre tid på sig att lämna in sitt svaromål. I tvister där ett utvecklingsland är part finns även rätten att en panelmedlem ska komma från ett utvecklingsland, se artikel 8.10 i DSU. Panelernas rapporter bör enligt artikel 12.11 i DSU explicit innehålla vilken hänsyn som har tagits till utvecklingslandet i enlighet med det i tvisten aktuella WTO-avtalet. Avseende efterlevnaden av rapporter ska enligt artikel 21.2 och 21.8 i DSU, även särskild hänsyn tas till de intressen hos utvecklingsländer som påverkas av tvisten, samt påverkan på utvecklingslandets ekonomi vid bestämmandet av vilka åtgärder som ska tillgripas.⁶⁷ Om ett MUL-land befinner sig skyldigt till regelbrott bör den klagande staten vara försiktig med att begära kompensation eller ansöka om vidtagande av vedergällning, se artikel 24.1 i DSU.

WTO:s sekretariat ska enligt artikel 27.2 i DSU ge rättsligt stöd till utvecklingsländer och i dagsläget har sekretariatet utsett två rådgivare som kan assistera utvecklingsländer i tvister. Rättslig hjälp ges även av Advisory Centre on WTO Law (ACWL) som är en självständig organisation och som bildades 2001. ACWL ger de utvecklingsländer som är medlemmar rättsliga råd angående WTO:s regler till en reducerad kostnad och de företräder regelbundet utvecklingsländer inför paneler eller AB.⁶⁸ Enligt artikel 2 i Agreement Establishing the ACWL⁶⁹, ska ACWL bistå utvecklingsländer, och i synnerhet MUL-länder, med rättslig träning, support och rådgivning om WTO:s regler och tvistlösningssystemets uppbyggnad. Perioden 2001-2008 hjälpte ACWL till i 23 av sammanlagt 144 tvister. Av de 23 tvisterna var 19 initierade av utvecklingsländer och i de resterande fyra tvisterna var ett utvecklingsland med som tredje part.⁷⁰

⁶⁷ Bossche och Prévost 2016, s. 294.

⁶⁸ Bossche och Prévost 2016, s. 294.

⁶⁹ Agreement Establishing the Advisory Centre on WTO Law, 30 november 1999, Seattle, SÖ 2001:69.

⁷⁰ Bown och McCulloch 2010, s. 48 f.

2.5.2 Utvecklingsländernas förslag till förändringar av tvistlösningssystemet

DSU ses av både industriländer och utvecklingsländer som en viktig pusselbit i efterlevnaden av WTO:s regler, men redan från tvistlösningssystemets instiftande har det kommit förslag till hur systemet kan förbättras. Från utvecklingsländernas synvinkel skulle DSU:s regler och tolkningen av dem behöva utformas så att de bättre främjar transparens och deltagande samt snabba avgöranden. Det borde vidare införas ett förbud av externa utlåtanden från icke-statliga organisationer, samt att reglerna borde reformeras så att de bättre kan anpassas till utvecklingsländernas behov utifrån deras ekonomiska intressen.⁷¹

För att öka utvecklingsländernas utnyttjande av tvistlösningssystemet har förslag kommit om att bland annat ersätta utvecklingsländer för en del av rättegångskostnaderna. Indien, Kuba, Dominikanska Republiken, Egypten, Honduras, Jamaica och Malaysia har tidigare gemensamt kommit in med ett förslag om att i tvister där ett utvecklingsland är inblandat, och där domen inte går mot utvecklingslandet, ska panelen eller AB tillerkänna utvecklingslandet rättegångskostnaderna upp till ett maximalt belopp om 500 000 US-dollar.⁷² Det stöd som finns i dag kommer framför allt från ACWL. ACWL hjälpte till exempel Colombia i tvisterna om EU:s bananregim.⁷³

Vidare har det inkommit förslag om att utvecklingsländer bör ges tillräckligt med tid för att förbereda sig och presentera sina argument för panelerna.⁷⁴ Från de afrikanska staterna har getts förslag om att panelerna och AB i sina rapporter ska ha med de särskilda intressen för utvecklingsländer som tagits i beaktande. Formuleringarna i artiklarna 4.10 och 12.11 i DSU är tämligen vaga och säger endast att panelerna bör ta hänsyn till utvecklingsländernas särskilda intressen.⁷⁵ Det finns dessutom förslag till att de påtryckningsmedel som finns mot en stat som inte följer WTO:s regelverk ska göras om för att bättre anpassas till utvecklingsländernas förutsättningar, något som kommer utvecklas längre fram i uppsatsen.⁷⁶

⁷¹ Weiss 2008, s. 281; Koul 2005, s. 597.

⁷² TN/DS/W/47.

⁷³ Advisory Centre on WTO Law 2008, s. 10. Tvisterna om EU:s bananregim presenteras under rubrik 4.3.1.

⁷⁴ TN/CTD/W/2; TN/CTD/W/6.

⁷⁵ TN/CTD/W/3/Rev.2.

⁷⁶ The International Centre for Trade and Sustainable Development och the International Institute for Sustainable Development 2003.

Många utvecklingsländer har även ställt sig positiva till och förespråkat att det ska göras mer lättillgängligt att delta som tredje part i en process. Den kunskap som utvecklingsländer skulle kunna bygga upp genom att delta som tredje part i en process vore viktig för det framtida utnyttjandet av tvistlösningssystemet. Argumentet mot att göra det enklare för stater att delta som tredje part i en process har varit att processerna skulle dra ut på tiden om många länder fick lov att framföra sina synpunkter i varje tvist.⁷⁷

⁷⁷ TN/DS/M/23, s. 2 f.; Kessie och Addo 2008, s. 13 ff.

3 Verkställighet av rekommendationer

3.1 Introduktion

I det följande kapitlet kommer implementering och verkställighet av panelernas och AB:s rapporter samt rekommendationer att tas upp. Läsaren kommer få en redogörelse för möjligheten till kompensation och systemet med vedergällning, men först presenteras hur implementering av rekommendationerna ska gå till.

3.2 Implementering

Inom den internationella rätten är avsaknaden av sanktioner för att få den förlorande parten att rätta sig efter regler den stora Akilles-hälen. Även inom WTO saknas det egentliga sanktioner och den enda faktiska sanktionen som finns är att den stat som inte anses följa WTO:s regler ska implementera de rekommendationer som finns i rapporterna från panelen eller AB och som antas av DSB, se artikel 21 i DSU. Tvistlösningssystemet bygger därmed på villighet och samarbete mellan parterna, och på premissen att handeln i säg är ett incitament till att följa de uppsatta reglerna.⁷⁸ Om det skulle visa sig vara omöjligt att omgående följa rekommendationerna kommer staten att ges en rimlig tidsperiod för att implementera rekommendationerna.⁷⁹ Den rimliga tidsperioden bestäms enligt artikel 21.3 i DSU i första hand av den berörda parten med godkännande från DSB, i andra hand av parterna gemensamt eller i tredje hand av en skiljedomspanel. På senare tid har det blivit vanligare att medlemsstater efterfrågar att en skiljedomspanel avgör hur lång tid den förlorande parten har på sig att implementera rekommendationerna. Under 2015 fick tre skiljedomspaneler sättas samman för att avgöra en rimlig tidsfrist.⁸⁰

De rapporter som panelerna och AB författar anger inte exakt hur en stat ska implementera rekommendationerna utan det är upp till den svarande staten att tolka vilka åtgärder som behöver vidtas. Att implementering inte sker inom den angivna tidsfristen kan bero på två saker. För det första kan den

⁷⁸ Sacerdoti 2010, s. 24.

⁷⁹ World Trade Organization: *A unique contribution*.

⁸⁰ World Trade Organization 2016, s. 103.

svarande staten helt enkelt välja att inte implementera rekommendationerna. Anledningen till det kan vara att den svarande staten ser vinning i att behålla regleringen som strider mot WTO-rätten.⁸¹ Verkställighet av rekommendationerna skulle kunna leda till missnöje bland väljarna och därmed vara dålig för den nationella politiken. Vad gäller implementeringen av rekommendationerna har det visat sig att demokratiska stater har varit mindre benägna att implementera panelernas rekommendationer än icke-demokratiska stater. Det är även så att stater med stora ekonomier har varit mindre benägna till implementering än mindre utvecklingsstater.⁸²

För det andra kan anledningen till att stater inte implementerar rekommendationerna vara att den svarande staten har vidtagit vissa förändringar men förändringarna inte är tillräckliga för att staten ska anses vara i överensstämmelse med WTO-rätten. De rekommendationer som ges av panelerna och AB är ofta vaga i vad den svarande staten exakt bör åtgärda.⁸³ En svarande stat kan därför vidta vissa åtgärder och anse dem vara tillräckliga samtidigt som den klagande staten anser att rekommendationerna i rapporten inte har följts. För en svarande stat kan denna metod även användas för att förhålla en process. Problemet blev högst aktuellt i tvisten om EU:s bananregim där EU successivt ändrade sin reglering men aldrig kom åt kärnan av problemet.⁸⁴ Enligt artikel 21.5 i DSU ska en tvist som rör huruvida en korrekt implementering har skett avgöras av den ursprungliga panelen.

Trots att den enda egentliga sanktionen är att följa panelens eller AB:s rapporter tar DSU i artikel 22 upp två andra temporära åtgärder som kan vidtas i syfte att få en svarande stat att implementera rekommendationerna. Den ena är kompensation och den andra är vedergällning.⁸⁵

3.3 Kompensation

Det finns inget system med böter eller någon form av skadestånd inom WTO:s tvistlösningsystem. Däremot om den svarande staten misslyckas med att följa rekommendationerna inom rimlig tid måste staten enligt artikel 22.2 i DSU börja förhandla med den klagande staten, om den klagande staten så begär, för att komma överens om en rimlig kompensation.

⁸¹ Seth 2004, s. 97 ff.

⁸² Seth 2004, s. 109 f.

⁸³ Se till exempel *EC-Bananas III*, WT/DS27/AB/R, p. 257, där AB endast rekommenderar EU att ändra sin bananregim så att den är förenlig med GATT 1994 och GATS.

⁸⁴ Seth 2004, s. 97 ff.

⁸⁵ Bossche och Prévost 2016, s. 287.

Kompensationen kan till exempel anta formen av en reducerad tullavgift på ett visst område för den klagande staten eller vara en ren pengakompensation. Tanken är inte att kompensationen ska gottgöra för redan uppstådda skador utan den ska vara framåtblickande. För att kompensation ska bli aktuellt krävs att parterna är överens om kompensationen, den kan inte fastställas av någon utomstående som till exempel en panel eller AB.⁸⁶

Kompensation kan vara en möjlighet för den svarande staten att skjuta upp eventuell vedergällning. Om den svarande staten märker att det kommer bli för knappt om tid med att implementera rekommendationerna kan staten istället för att drabbas av vedergällning erbjuda kompensation. Kompensation ska dock inte ersätta implementering av rekommendationerna utan kompensationen ska endast vara tillfällig.⁸⁷

3.4 Vedergällning

Om ingen överenskommelse om kompensation har uppnåtts inom 20 dagar får den klagande staten enligt artikel 22.2 i DSU be om DSB:s tillåtelse att vidta vedergällning. Vedergällning innebär att den klagande staten inför ett handelshinder mot den svarande staten för att få denne att implementera rekommendationerna i panelens eller AB:s rapport.⁸⁸ Den part som vill vidta vedergällning ska i ansökan till DSB motivera varför vedergällning är nödvändigt att vidta. Det är även den klagande parten som ska föreslå vad de vedergällande insatserna ska bestå av. Det kan röra sig om tullhöjningar, kvantitativa restriktioner eller något annat som egentligen strider mot WTO:s regler.⁸⁹ Vedergällningen kan även bestå av suspension av skyldigheter, till exempel kan staten ta bort sitt skydd för immateriella rättigheter för produkter som rör den svarande staten. DSB ger sin tillåtelse genom motsatt konsensus, vilket innebär att om skiljedomspanelen rekommenderar DSB att tillåta vedergällning kommer vedergällning alltid att tillåtas eftersom den stat som begär vedergällning inte kommer rösta mot.⁹⁰

Vedergällning ska enligt artikel 22.3 i DSU i första hand röra sig inom samma sektor och under samma avtal som tvisten gäller. I andra hand ska vedergällningen rikta sig mot en annan sektor men fortfarande under samma

⁸⁶ World Trade Organization: *A unique contribution*; Bossche och Prévost 2016, s. 287.

⁸⁷ Seth 2004, s. 99 f.

⁸⁸ Seth 2004, s. 100.

⁸⁹ Seth 2004, s. 101.

⁹⁰ Bossche och Prévost 2016, s. 288 f.

avtal. I tredje hand får vedergällning utföras under annat avtal än det avtal under vilket den regelstridiga åtgärden har begåtts, så kallad korsvedergällning. Det finns tre avtal som här är aktuella; GATT 1994 som rör varor, GATS som behandlar tjänster och TRIPS som tar upp immateriella rättigheter. Under GATT 1994 finns endast en sektor, under GATS finns elva sektorer och under TRIPS finns nio sektorer.⁹¹

Den svarande staten har enligt artikel 22.6 i DSU rätt att motsätta sig omfattningen av vedergällningen och får även hävda att turordningen i artikel 22.3 i DSU inte har följts. Om den svarande staten protesterar hänskjuts frågan om vedergällning till en skiljedomspanel som helst ska bestå av medlemmarna i den ursprungliga panelen. Vedergällningen ska enligt artikel 22.8 i DSU upphöra när den andra staten har rättat sig efter rekommendationerna.

I dagsläget finns det inget formellt sätt att avsluta en vedergällning. Det vore egentligen inte ett problem om den stat som vidtagit vedergällning drog tillbaka densamma när den svarande staten rättat sig efter rekommendationerna. Det kan, och har, dock uppstått situationer när den klagande staten inte är nöjd med de åtgärder som den svarande staten har vidtagit och därför vidhåller vedergällningen.⁹² Detta scenario uppstod i fallet *EC – Hormones (EC – Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones))*.⁹³ När Kanada inte avslutade vedergällningen efter att EU ansåg sig ha rättat sig efter rekommendationerna, initierade EU en tvist mot Kanada. I den uppkomna tvisten, *Canada – Continued Suspension of Obligations in the EC – Hormones Dispute*, kom AB fram till att när det gäller vedergällning som ska avslutas när den svarande staten har vidtagit tillräckliga åtgärder, är tiden för avslutning just när den svarande staten faktiskt har rättat sig efter panelens eller AB:s rekommendationer. Om det råder oenighet mellan parterna om den svarande staten har vidtagit tillräckliga åtgärder ska detta utredas av en skiljedomspanel i enlighet med artikel 21.5 i DSU. Under tiden får vedergällningen fortgå men ska avslutas så fort skiljedomspanelen kommer fram till att tillräckliga åtgärder vidtagits.⁹⁴

Det är här på sin plats att påminna om att inte heller vedergällning anses vara en tillfredsställande lösning, se artikel 22.1 i DSU. En stat som bryter

⁹¹ Seth 2004, s. 101 f.; Note by Secretariat 1991.

⁹² Bossche och Zdouc 2013, s. 298.

⁹³ Tvisten presenteras under rubrik 4.3.2.

⁹⁴ WT/DS321/AB/R, p. 303-307.

mot WTO:s regler bör snarast implementera panelens och AB:s rekommendationer.⁹⁵

3.4.1 Uträkning av vedergällning

Vedergällningen ska enligt artikel 22.4 i DSU vara jämförbar (*”equivalent to the level of the nullification or impairment”*) med den svarande statens handlingar och vidtas i syfte att få den svarande staten att följa panelens och AB:s rekommendationer. Det är staten som vill vidta vedergällning som föreslår vad vedergällningen ska bestå av enligt artikel 22.3 i DSU.

Tanken med vedergällningen är att den drabbade staten höjer sina tullar på specifika produkter från den svarande staten för att på så sätt orsaka ekonomisk skada för de exportörer som finns i den svarande staten. Exportörerna sätter i sin tur press på den egna staten att följa WTO:s regler och rekommendationerna.⁹⁶ Eftersom vedergällningen ska vara jämförbar med den svarande statens handlingar är det importbortfallet per dag för de båda åtgärderna som ska jämföras. Om denna princip följs strikt innebär det att vedergällningsåtgärden alltid är mindre än den otillåtna åtgärdens omfattning. Det beror på att vedergällningsåtgärden alltid kommer införas långt efter att den otillåtna åtgärden påbörjades, samtidigt som vedergällningen ska avskaffas vid samma tidpunkt som den otillåtna regleringen upphör.⁹⁷

Skiljdomspanelerna använde sig till en början av relativt enkla uträkningar för att bestämma vedergällningen,⁹⁸ men har på senare tid börjat använda sig av mer komplexa beräkningar.⁹⁹ Utnyttjandet av ekonomiska metoder har fått större betydelse för skiljdomspanelerna vilket har fördelen att de är objektivt och vetenskapligt baserade. Skiljdomspanelerna är dock fortfarande restriktiva i sina beräkningar.¹⁰⁰ Ofta baserar skiljdomspanelerna sina beräkningar på vad den klagande staten, den svarande staten eller en kombination av dem har lagt fram. Värdet av importen för den klagande staten är statistiskt baserat och kan räknas per år, per period av flera år eller per del av ett år, beroende på vad skiljdomspanelen anser lämpligt.¹⁰¹

⁹⁵ Mavroidis 2000, s. 800.

⁹⁶ Nottage 2010, s. 320 f.

⁹⁷ Seth 2004, s. 104.

⁹⁸ Se till exempel *EC – Hormones*, WT/DS26/ARB.

⁹⁹ Se till exempel *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft*, WT/DS46/ARB.

¹⁰⁰ Renouf 2010, s. 141 f.

¹⁰¹ Renouf 2010, s. 144.

I dagsläget behöver inte den klagande staten tillkännage vilka varor som kommer att omfattas av vedergällningen och DSB fattar endast beslut om hur mycket vedergällningen får motsvara. Det har diskuterats i litteraturen om det borde införas krav på att den klagande staten ska meddela den svarande staten vilka produkter som kommer omfattas av vedergällningen, samt att den svarande staten då ska få lov att kommentera förslaget. På så sätt skulle vedergällningen bli mer förutsebar för den svarande staten och dess inhemska industrier. Samtidigt skulle DSB ha bättre kunskap om den vedergällning som DSB godkänner, vilket gynnar rättssäkerheten.¹⁰²

Hur bestämmer då en klagande stat vilka varor från den svarande staten som ska bojkottas? Det varierar förstås mellan olika stater och olika tvister hur resonemanget förs. Ett exempel är Kanada som i tvisten *US – Offset Act (Byrd Amendment) (US – Continued Dumping and Subsidy Offset Act of 2000)* vidtog vedergällning gentemot USA.¹⁰³ De produkter som Kanada valde ut var levande svin, akvariefiskar, ostron och tobak. Anledningen till att just dessa produkter valdes ut var att de kom från de amerikanska delstaterna Maine och Virginia, två delstater som stödde den i tvisten underkända lagstiftningen. Det antogs även att dessa produkter skulle bli relativt enkla att ersätta med produkter från en annan stat. Vedergällningen sände antagligen mer ett politiskt budskap än att den faktiskt påverkade den amerikanska ekonomin.¹⁰⁴

3.4.2 Sekvenseringsproblemet

I DSU finns ett problem med tidsfrister som brukar kallas för sekvenseringsproblemet (*”sequencing problem”*). Om det uppstår en tvist som rör frågan om en korrekt implementering av en panels rekommendationer har skett ska frågan enligt artikel 21.5 i DSU avgöras av den ursprungliga panelen. Panelens rapport med bedömningen om korrekt implementering har skett eller inte ska cirkuleras bland medlemsstaterna inom 90 dagar efter det att tvisten uppstått. Vidare ska DSB enligt artikel 22.2 och 22.6 i DSU ge den klagande parten rätt att vidta vedergällning om implementering inte skett inom utsatt tid. DSB har 30 dagar på sig från det att den rimliga tidsfristen för implementering löpt ut att godkänna begäran om vedergällning. Om den svarande staten motsätter sig storleken på vedergällningen eller hävdar att proceduren i artikel 22.3 i DSU inte har följts, ska en skiljedomspanel sättas samman enligt artikel 22.6 i DSU. Skiljedomspanelen ska företrädesvis bestå av den ursprungliga panelen och

¹⁰² Malacrida 2010, s. 386 ff.; Malacrida 2008, s. 15 f., 27 f.

¹⁰³ WT/DS234/1. Tvisten presenteras under rubrik 4.3.5.

¹⁰⁴ Khabayan 2010, s. 278 f.

har 60 dagar på sig att komma fram till ett beslut från det att den rimliga tidsperioden för implementering har löpt ut.

I praktiken innebär detta att ett beslut om vidtagande av vedergällning för inkorrekt implementering kan tas innan en skiljedomspanel har beslutat om implementeringen är felaktig eller inte. Frågan har väckt debatt bland medlemsstaterna om hur skrivningen ska tolkas och i bland annat tvisten *European Communities (EC) – Bananas III (EC – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas)* har AB försökt adressera problemet utan att för den skull ha klarlagt hur problemet ska lösas. I tvisten valde USA att begära vedergällning innan de begärde att en panel skulle sättas samma för att avgöra om EU:s vidtagna åtgärder var tillräckliga eller inte. Den panel som sattes samman löste situationen genom att ta ställning till båda frågorna samtidigt. Rapporten om vidtagande av vedergällning cirkulerades dock hos medlemsstaterna tre dagar innan rapporten om att EU inte följt rekommendationerna cirkulerades.¹⁰⁵ Det har kommit förslag om att skriva om artiklarna så att de harmoniserar med varandra.¹⁰⁶

3.4.3 Vedergällning enligt SCM

Vedergällning förekommer inte bara i artikel 22 i DSU utan även i artikel 4.10 i SCM¹⁰⁷. Formuleringen i SCM skiljer sig dock åt från formuleringen i DSU. I SCM används formuleringen motåtgärder (*“countermeasures”*) medan det i DSU talas om vedergällning (*“suspension of concessions”*). Någon skillnad på de olika formuleringarna ska dock inte göras, i båda fallen rör det sig om rätten att få vidta vedergällning för den klagande staten.¹⁰⁸

Formuleringen i SCM och DSU skiljer sig även åt på ett annat sätt. I SCM anges att motåtgärden ska vara proportionerlig (*“proportional”*) och inte jämförbar (*“equivalent to the level of nullification or impairment”*) som i DSU. I en fotnot i artikel 4.10 i SCM uttrycks att proportionerlig ska innebära inte oproportionerlig.¹⁰⁹ En tolkning är att vedergällningen inte heller i SCM får vara i form av *punitive damages*, med andra ord vedergällning i avskräckande syfte, utan motåtgärderna ska baseras på den faktiska skadan. Det verkar än så länge som att tolkningen av

¹⁰⁵ WT/DS27/ARB, p. 4.1-4.15, 5.96-5.98; WT/DS27ARB; WT/DS27/RW/ECU; Mavroidis 2000, s. 795 f.

¹⁰⁶ Se bland annat TN/DS/9, p. 9-13.

¹⁰⁷ Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, bilaga 1A i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁰⁸ Mavroidis 2000, s. 805 f.

¹⁰⁹ World Trade Organization: *Agreement on Subsidies and Countervailing Measures*.

vedergällningens storlek överensstämmer med den i DSU, men det är ännu inte fastslagit av en panel eller AB.¹¹⁰

¹¹⁰ Mavroidis 2000, s. 805 f.

4 Vedergällning i praktiken

4.1 Introduktion

I det här kapitlet finns fakta och praxis för hur vedergällningssystemet i praktiken fungerar. Först presenteras syftet bakom vedergällningssystemet och sedan följer den kritik som systemet har fått. Därefter kommer en genomgång av tvister i WTO som har lett fram till vedergällning och sist diskuteras om vedergällning faktiskt fungerar effektivt som påtryckningsmedel, framför allt för utvecklingsländerna.

4.2 Tillämpning av vedergällningssystemet

Rätten att vidta vedergällning som medel för att få en svarande stat att rätta sig efter WTO:s regler har två grundtankar. Den första är den handelspolitiska strategin att använda kvantitativa restriktioner för att förmå en svarande stat att i sin tur avskaffa ett handelshinder. Det innebär att vedergällning används som ett påtryckningsmedel mot en svarande stat och det finns med andra ord ett krav på att vedergällningen ska vara effektiv. Den andra tanken grundar sig i den folkrättsliga principen om *locus standi* och innebär att en stat har rätt att vidta motåtgärder mot en svarande stat som inte följer regelverket. Den stat som har skadats av att en annan stat vidtagit regelstridiga åtgärder har alltså rätt till upprättelse.¹¹¹

Möjligheten till vedergällning i WTO:s tvistlösningssystem är omdebatterat. Kritik som har framkommit innefattar bland annat att systemet är dålig politik och att WTO skjuter sig själv i foten genom att tillämpa systemet. WTO har som syfte att underlätta den internationella handeln och ta bort hinder som finns mellan stater. Att tillämpa ett påtryckningsmedel som innebär att en klagande stat får upprätta hinder i handeln motverkar idén med WTO. I förordet till Organisationsavtalet står dessutom att WTO ska främja en ökad levnadsstandard, en sänkt arbetslöshet och en effektiviserad handel. För den stat som vidtar vedergällning och den stat som vedergällning vidtas mot sänks istället levnadsstandarden under tiden som vedergällningen pågår.¹¹²

¹¹¹ Seth 2000, s. 444 f.; Seth 2004, s. 100 f.

¹¹² Seth 2004, s. 105; Malacrida 2008, s. 13; Jackson 2006, s. 198.

En ytterligare aspekt av vedergällningssystemet är att det kan verka orättvist att befolkningen och företag i den stat som vedergällning vidtas mot ska behöva ta konsekvenserna av vedergällningen. Egentligen är det staten som har misslyckats med att implementera rekommendationerna, men det är företag, industrier och invånarna som drabbas av vedergällningen. Dessutom är det ofta så att det inte är samma industri som skadats av den otillåtna regleringen som vedergällningen riktas mot. Ett exempel är när USA i tvisterna om EU:s bananregim riktade vedergällning mot bland annat EU:s export av cognac. Det var då inte bananindustrin som skadades av vedergällningen utan cognacsindustrin.¹¹³

Om en klagande stat väljer att vidta vedergällning ålägger den klagande staten en extra kostnad även för det egna samhället. Att vidta vedergällning innebär att den klagande staten utesluter varor, tjänster eller immateriella rättigheter från den svarande staten. Det leder till ökade kostnader för företag och konsumenter i den egna staten eftersom ersättningsprodukter måste hittas. För fattigare stater är vedergällning därför inte alltid ett alternativ. De stater som har råd att både vidta vedergällning och få vedergällning riktad mot sig befinner sig med andra ord i en bättre position att kunna välja sitt agerande.¹¹⁴

Även för industriländer kan möjligheten till vedergällning vara problematisk. För att ta ett exempel fick Kanada lov att vidta vedergällning mot USA i tvisten *US – Offset Act (Byrd Amendment)*.¹¹⁵ När Kanada skulle vidta vedergällning uppstod svårigheter i att bestämma vilka varor som skulle suspenderas. USA är Kanadas största handelspartner och det finns många produkter som Kanada importerar från USA som det är svårt för Kanada att hitta ersättningsprodukter till utan att det innebär alltför stora ekonomiska konsekvenser för Kanada. Till och med för Kanada är det dessutom svårt att vidta vedergällning mot en stat som USA på ett sätt att det faktiskt blir kännbart för USA. Trots att vedergällningen därför kan bli av ett begränsat slag, och knapp märkbar för den svarande staten, kan en vedergällning ändå skicka politiskt viktiga signaler.¹¹⁶

Från det att WTO bildades 1995 och fram till 2008 fick DSB in 28 begäran om att få vidta vedergällning i 16 olika tvister. Begäran att få vidta vedergällning hade skickats in av 13 olika stater, varav nio var utvecklingsländer. De stater som varit mest aktiva med att skicka in begäran

¹¹³ Malacrida 2008, s. 14 f.; Jackson 2006, s. 198.

¹¹⁴ Mavroidis 2000, s. 807 f.

¹¹⁵ WT/DS234/1.

¹¹⁶ Khabayan 2010, s. 280.

är Kanada, USA, EU, Brasilien och Japan. Av utvecklingsländerna är det endast Mexiko som har gått vidare och faktiskt vidtagit vedergällning. De enda parterna som har fått vedergällning riktat mot sig är USA och EU.¹¹⁷

4.3 Tvister där vedergällning har beviljats

Den följande presentationen har som syfte att lyfta fram och analysera tvister i WTO där frågan om vedergällning har aktualiserats. Alla aspekter av tvisterna kommer inte att kunna tas upp. Det som är av särskilt intresse är (a) om vedergällning har tillåtits, (b) om det rör sig om korsvedergällning, (c) om särskild hänsyn har tagits till att det är fråga om utvecklingsländer och (d) om vedergällning senare har vidtagits, samt (e) vad det beslutet har grundat sig på. Tvisterna presenteras i kronologisk ordning. Efter framställningen av tvisterna följer en kortare sammanfattning där jag sammanställer vilka slutsatser jag anser går att dras med bakgrund av den nu nämnda frågeställningen.

Tyngdpunkten kommer att ligga på tvisterna *EC-Bananas III* och *US – Gambling*. Dels beror det på att de har varit uppmärksammade tvister, dels beror det på att det rör sig om små utvecklingsländer som har fått lov att vidta korsvedergällning mot stora industriländer. I alla tvister utom *EC – Hormones* har det varit minst ett utvecklingsland som har klagat på ett industriland. *EC – Hormones*, där tvisten står mellan USA och Kanada mot EU, har tagits med för att få diversitet på tvisterna och kunna jämföra utgången av begäran om vedergällning.

4.3.1 EC – Bananas III

Turerna kring EU:s bananregim har varit många och har pågått sedan 1993 då det fall som sedan kom att kallas *Bananas I* initierades under GATT 1947. Tvisterna handlar om EU:s import, försäljning och distribution av bananer. EU:s bananregim bygger på att EU:s forna kolonier har premierats gentemot andra bananexporterande stater då de forna kolonierna har getts bättre tillgång till EU:s inre marknad. År 1993 var fortfarande EU:s bananimport delad mellan varje enskild stat.¹¹⁸ Skiljedomspanelen fann att de stater som favoriserat gamla kolonier brutit mot reglerna i GATT 1947.¹¹⁹ Rapporten antogs dock inte av DSB då en eller flera medlemsstater

¹¹⁷ Malacrida 2008, s. 6 f.

¹¹⁸ DS32/R, p. 11-15.

¹¹⁹ DS32/R, p. 374-375.

röstade mot beslutet och det under GATT 1947 fortfarande krävdes konsensus för att anta en panels rapport.¹²⁰

I nästa tvist, *EC – Bananas II*, hade EU slagit ihop sin inre marknad för bananimport till en och samma. Panelen kom fram till att den nya regimen stred mot principen om most-favoured-nation.¹²¹ Panelens rapport blockerades även denna gång i DSB eftersom en eller flera medlemsstater inte ville anta rapporten.¹²²

I WTO lämnades den första begäran om konsultation med EU om dess bananregim in av Guatemala, Honduras, Mexiko och USA i oktober 1995.¹²³ Året därpå inkom Ecuador tillsammans med Guatemala, Honduras, Mexiko och USA med ytterligare en begäran om konsultation. Staterna ansåg att EU:s bananregim stred mot GATT 1994 och GATS.¹²⁴ Ecuador var vid tillfället världens största bananexportör och hade förlorat mycket på EU:s otillåtna regler för bananimport.¹²⁵ Tvisten kom att kallas *EC – Bananas III* och resulterade i att panelen och AB ansåg att EU:s bananregim stred mot WTO:s regelverk.¹²⁶ När EU sedan inte vidtog tillräckliga åtgärder för att få sin bananregim förenlig med WTO:s regler begärde USA och Ecuador att få vidta vedergällning.¹²⁷ EU protesterade dock mot nivån av vedergällning och påstod att Ecuador inte följt turordningen i artikel 22.3 i DSU när de begärde att få vidta korsvedergällning, varpå tvisten hänvisades till skiljedomspanel.¹²⁸

Två skiljedomspaneler sattes därefter samman för att avgöra frågan om vedergällning för USA respektive Ecuador. För USA:s del kom skiljedomspanelen fram till att vedergällning var godtagbart och att vedergällningen skulle omfatta handel under GATT 1994 motsvarande ett belopp om 191,4 miljoner US-dollar per år som EU vidhöll sin bananregim.¹²⁹

Ecuador begärde att få vidta vedergällning mot EU under GATT 1994, GATS och TRIPS för handel motsvarande ett belopp om 450 miljoner US-dollar.¹³⁰ Ecuador menade att en vedergällning som riktade sig mot

¹²⁰ WorldTradeLaw.net: *GATT Reports*.

¹²¹ DS38/R, p. 170.

¹²² WorldTradeLaw.net: *GATT Reports*.

¹²³ WT/DS16/1.

¹²⁴ WT/DS27/1.

¹²⁵ Seth 2004, s. 102 f.

¹²⁶ WT/DS27/AB/R, p. 255.

¹²⁷ WT/DS27/43; WT/DS27/52.

¹²⁸ WT/DS27/46; WT/DS27/53.

¹²⁹ WT/DS27/ARB, p. 8.1.

¹³⁰ WT/DS27/52.

Ecuadors varuhandel med EU inte skulle få någon märkbar effekt, Ecuador importerade nämligen mindre än 0,1 procent av EU:s totala export.¹³¹ Ecuador begärde därför att få vidta korsvedergällning under TRIPS och ville göra avsteg från TRIPS i tre avseenden. Det första var skyddet för konstnärer, framställare av ljudupptagningar och radio- och televisionsföretag. Det andra var skyddet för geografiska ursprungs-beteckningar. Det tredje var skyddet för mönster. I Ecuador skulle med andra ord vem som helst kunna utnyttja de ensamrätter som EU-medborgare annars skulle ha i de tre nämnda situationerna.¹³² Skiljedomspanelen blev därmed den första panelen att ta ställning till om det var ett hållbart argument för korsvedergällning att utvecklingsländer har svårare att vidta effektiv vedergällning mot industriländer.

Skiljedomspanelen valde i sitt avgörande att göra skillnad på råvaror (*"primary goods"*) och konsumentvaror (*"consumer goods"*). Till att börja med undersöktes råvaror och skiljedomspanelen analyserade om det vore praktiskt möjligt för Ecuador att vidta vedergällning utan att skada sin egen ekonomi alltför mycket. Skiljedomspanelen kom fram till att Ecuador inte hade lyckats bevisa vilka prisnivåer som fanns för ersättningsprodukter. Emellertid hade inte EU bemött Ecuadors påstående om att övergången till ersättningsprodukter oavsett innebar kostnader i sig. EU hade därmed inte besvarat påståendet att vedergällning under GATT 1994 avseende råvaror varken var praktiskt möjligt eller effektivt för Ecuador. Skiljedomspanelen kom därför fram till att vedergällning under GATT 1994 avseende råvaror inte var ett alternativ för Ecuador.¹³³

Nästa fråga för skiljedomspanelen att lösa avsåg konsumentvaror och hur mycket konsumenterna i Ecuador skulle skadas vid ett varustopp från EU. Skiljedomspanelen kom fram till att Ecuador inte framlagt bevis för hur stora kostnaderna skulle bli för alternativa produkter och därmed kunde det inte konstateras att det skulle vara praktiskt omöjligt eller ineffektivt för Ecuador att vidta vedergällning avseende konsumentprodukter. Ecuador hade därmed inte följt turordningen i artikel 22.3 i DSU om att i första hand vidta vedergällning under samma avtal som EU:s reglering ansågs strida mot. Skiljedomspanelen konstaterade att effektiviteten av vedergällning under GATT 1994 kan variera beroende på vilken typ av produkt som det rör sig om, till exempel råvaror och konsumentvaror. Eftersom skiljedomspanelen ansåg att omständigheterna i fallet var allvarliga nog enligt formuleringen i artikel 22.3(c) i DSU, med tanke på att Ecuadors bananexport var den enskilt viktigaste faktorn för statens ekonomi, skulle

¹³¹ WT/DS27/ARB/ECU, p. 2, 73-74, 95.

¹³² WT/DS27/ARB/ECU, p. 4; Seth 2004, s. 103.

¹³³ WT/DS27/ARB/ECU, p. 93-94, 96.

Ecuador få rätt att vidta vedergällning under TRIPS. Ecuador var dock även tvunget att vidta vedergällning under GATT 1994 och GATS. Vedergällningen under GATT 1994 avsåg konsumentvaror. Den sammanlagda vedergällningen fick inte överstiga 201,6 miljoner US-dollar per år.¹³⁴

Skiljedomspanelen diskuterade i sitt domslut om vedergällning under TRIPS kan vara mer praktiskt och effektivare för ett utvecklingsland än vedergällning under GATT 1994. För ett utvecklingsland vore det mindre kostsamt att kunna neka immateriella rättigheter än att sätta upp hinder för varuhandeln. Även om vedergällning under TRIPS fortfarande skulle vara småskalig kan det ändå innebära mer politisk skada för den svarande staten.¹³⁵ Panelen ansåg även att formuleringen i artikel 22.3(b och c) (*"if that party considers"*) innebär att den klagande staten ska ges en viss bedömningsmarginal för en del faktiska element avseende praktisk möjlighet och effektivitet.¹³⁶

Andra problem uppstår dock vid vedergällning under TRIPS, vilket skiljedomspanelen påpekade. Till att börja med ska rättighetsinnehavare som inte tillhör den svarande staten inte drabbas. Eftersom det kan vara många aktörer inblandade vid vedergällning under TRIPS finns det risk för att det ändå blir så. För det andra krävs i princip ett system där den klagande staten ger företag licens att utnyttja den oskyddade ensamrätten för att motverka att vedergällningsåtgärden blir mer omfattande än vad som motsvarar den svarande statens otillåtna gärning. Det leder till en rad administrativa svårigheter. För det tredje är det inte möjligt att exportera produkter som framställts av den tillfälligt oskyddade ensamrätten till andra WTO-medlemmar eftersom andra medlemsstater enligt TRIPS ska hindra import av varor som tillverkats utan ensamrättsinnehavarens tillstånd. Slutligen ska vedergällningsåtgärden endast vara tillfällig och det kan därför vara bortkastat för medborgarna i den klagande staten att investera i en produkt som endast får utnyttjas under den begränsade tid som vedergällningen pågår.¹³⁷

Ecuador vidtog aldrig vedergällning mot EU, något som kan ha påverkats av att USA redan hade givits rätten att vidta vedergällning. Dessutom hade en förhandling mellan EU och de latinamerikanska staterna inletts. I december 2009 ingicks Geneva Agreement on Trade in Bananas, ett avtal där EU

¹³⁴ WT/DS27/ARB/ECU, p. 100-101, 130, 137-138, 173.

¹³⁵ Hudec 2002, s. 87 ff.

¹³⁶ WT/DS27/ARB/ECU, p. 52.

¹³⁷ WT/DS27/ARB/ECU, p. 153-165; Seth 2004, s. 103 f.

lovade att successivt reducera sina tullar för bananer.¹³⁸ Avtalet cirkulerades i DSB enligt artikel 3.6 i DSU.¹³⁹

I tvisten *EC – Bananas III* fanns det de stater som valde att inte alls begära att få vidta vedergällning, bland annat utvecklingslandet Mexiko. Mexiko började efter initierandet av tvisten att förhandla med EU om ett nytt frihandelsavtal och det kan ha varit en bidragande faktor till att Mexiko valde att inte gå vidare med tvisten. Säkerligen ville Mexiko försäkra sig om att frihandelsavtalet kom på plats eftersom ett frihandelsavtal har stora ekonomiska fördelar. Det kan även spekuleras i att Mexiko såg det som ett bra förhandlingsargument med EU att de valde att inte gå vidare med att begära vedergällning.¹⁴⁰

4.3.2 EC – Hormones

I fallet *EC – Hormones* initierade USA och Kanada en tvist mot EU avseende EU:s importförbud av kött som hade behandlats med vissa hormoner.¹⁴¹ AB kom fram till att EU:s reglering inte stod i överensstämmelse med WTO-rätten och rekommenderade att EU skulle ändra sin reglering.¹⁴² Eftersom USA och Kanada inte ansåg att EU anpassade sin reglering tillräckligt inom den rimliga tiden begärde de att få vidta vedergällning. USA begärde att få vidta vedergällning för 202 miljoner US-dollar per år under GATT 1994 och Kanada begärde att få vedergälla för 75 miljoner kanadensiska dollar per år under GATT 1994.¹⁴³ EU ansåg emellertid att de föreslagna beloppen översteg den skada som EU:s otillåtna reglering innebar för USA och Kanada.¹⁴⁴

Tvisten tog således upp av skiljedomspanel som avlade en rapport avseende USA och en rapport avseende Kanada. I båda fallen ansåg skiljedomspanelen att den klagande staten överdrivit det belopp som skulle vedergällas för. Skiljedomspanelen ansåg i USA:s fall att den summa som var jämförbar med den skada som USA orsakades var 116,8 miljoner US-dollar per år. För Kanada ansåg skiljedomspanelen att Kanadas skada endast motsvarade 11,3 miljoner kanadensiska dollar per år och det blev med andra ord vad som fick vedergällas för.¹⁴⁵

¹³⁸ WT/L/784.

¹³⁹ WT/DS16/8.

¹⁴⁰ Huerta-Goldman 2010, s. 293.

¹⁴¹ WT/DS26/1; WT/DS48/1.

¹⁴² WT/DS26/AB/R, p. 255; WT/DS48/AB/R, p. 255.

¹⁴³ WT/DS26/19; WT/DS48/17.

¹⁴⁴ WT/DS26/20; WT/DS48/18.

¹⁴⁵ WT/DS26/ARB, p. 72-73, 83-84.

USA och Kanada fick båda rätt att vidta vedergällning men för Kanada blev vedergällningen en så liten del av Kanadas totala handel med EU att påverkan blev relativt liten. Ändå tyckte Kanada att det var viktigt att genomföra vedergällningen eftersom det skickade signaler till EU om att Kanada ansåg att EU:s agerande var felaktigt. Att vidta vedergällning kan även ha varit ett ställningstagande från Kanadas sida att Kanada ansåg att WTO:s tvistlösningsmekanism är en viktig faktor i den internationella handeln och därmed ett regelverk som ska följas.¹⁴⁶

4.3.3 Brazil – Export Financing Programme for Aircraft

I *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft* tvistade Kanada och Brasilien om det brasilianska exportstödet för försäljning av flygplan till utländska köpare av Embraer, en brasiliansk flygplanstillverkare. Kanada begärde konsultation med Brasilien i juni 1996 med påståendet om att Brasiliens exportstöd stred mot SCM.¹⁴⁷ AB kom senare fram till att Brasiliens exportstöd var oförenligt med SCM och rekommenderade att Brasilien skulle ta bort exportstödet inom 90 dagar.¹⁴⁸ Brasilien inkom efter 90 dagar med en rapport där det förklarades vilka åtgärder som vidtagits och att de nu ansåg sig ha följt rekommendationerna.¹⁴⁹ Kanada höll dock inte med och begärde att den ursprungliga panelen skulle sättas samman och pröva om Brasilien verkligen hade vidtagit tillräckliga åtgärder i enlighet med artikel 21.5 i DSU.¹⁵⁰ Kanada kom sedan även att begära vedergällning under artikel 4.10 i SCM och artikel 22.2 i DSU för 700 miljoner kanadensiska dollar per år.¹⁵¹ Brasilien motsatte sig summan för vedergällningen och en skiljedomspanel sattes samman.¹⁵² Skiljedomspanelen föreslog att DSB skulle bevilja Kanada att vidta vedergällning för 344,2 miljoner kanadensiska dollar per år under GATT 1994, ATC¹⁵³ och Licensing Agreement^{154, 155}.

¹⁴⁶ Khabayan 2010, s. 279.

¹⁴⁷ WT/DS46/1.

¹⁴⁸ WT/DS46/AB/R, p. 197.

¹⁴⁹ WT/DS46/12.

¹⁵⁰ WT/DS46/13.

¹⁵¹ WT/DS46/16.

¹⁵² WT/DS46/18.

¹⁵³ Agreement on Textiles and Clothing, bilaga 1A i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁵⁴ Agreement on Import Licensing Procedures, bilaga 1A i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁵⁵ WT/DS46/ARB, p. 4.1.

I tvisten fick Kanada alltså rätt att vidta vedergällning mot Brasilien, men problemet för Kanada var att dess handel med Brasilien inte var tillräckligt stor för att kunna fylla ut den tillåtna summan. De varor som Brasilien framför allt exporterade till Kanada, bland annat apelsinjuice, var dessutom svåra att ersätta med andra produkter utan att det skulle bli för kostsamt. I slutändan blev det dock aldrig aktuellt att genomföra vedergällning. Till största del berodde det på att Brasilien i en tvist kort därefter fick rätt att vidta vedergällning mot Kanada. En lösning kunde istället uppnås mellan parterna.¹⁵⁶

4.3.4 Canada – Aircraft Credits and Guarantees

I tvisten *Canada – Aircraft Credits and Guarantees (Canada – Export Credits and Loan Guarantees for Regional Aircraft)* stod tvisten återigen mellan Brasilien och Kanada, men den här gången rörde det sig om Kanadas finansiella supportlösningar till den inhemska flygindustrin. Brasilien begärde konsultation med Kanada i januari 2001.¹⁵⁷ Konsultationen resulterade inte i att parterna kom överens och Brasilien begärde således att en panel skulle sättas samman.¹⁵⁸

Panelen kom fram till att Kanadas exportstöd var i strid med SCM och att Kanada hade 90 dagar på sig att ändra sin reglering.¹⁵⁹ Efter 90 dagar hade Kanada fortfarande inte vidtagit någon åtgärd och Brasilien begärde att få vidta vedergällning i enlighet med artikel 4.10 i SCM och artikel 22.2 i DSU. Omfattningen borde enligt Brasilien vara 3,36 biljoner US-dollar.¹⁶⁰ Kanada protesterade mot omfattningen av vedergällning och tvisten gick till skiljedomspanel.¹⁶¹ Skiljedomspanelen ansåg att Brasilien hade rätt att vidta vedergällning under GATT 1994 och Licensing Agreement för 247,797 miljoner US-dollar. Skiljedomspanelen tillade dock att den ansåg att det bästa vore om parterna istället kom fram till en gemensam lösning, något som staterna vid tillfället arbetade på.¹⁶²

Brasilien fick rätt att vidta vedergällning mot Kanada, men eftersom Kanada i *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft* hade fått rätt till vedergällning mot Brasilien för en liknande summa, valde parterna att

¹⁵⁶ Khabayan 2010, s. 279 f.

¹⁵⁷ WT/DS222/1.

¹⁵⁸ WT/DS222/2.

¹⁵⁹ WT/DS222/R, p. 8.4.

¹⁶⁰ WT/DS222/7.

¹⁶¹ WT/DS222/8.

¹⁶² WT/DS222/ARB, p. 4.1, 4.4.

komma fram till en gemensam lösning. Brasilien vidtog inte någon vedergällning.¹⁶³

4.3.5 US – Offset Act (Byrd Amendment)

Tvisten *US – Offset Act (Byrd Amendment)* initierades först av Australien, Brasilien, Chile, EU, Indien, Indonesien, Japan, Sydkorea och Thailand.¹⁶⁴ Senare inkom även ett klagomål från Kanada och Mexiko.¹⁶⁵ Klagomålet gällde USA:s reglering av antidumpning och utjämningstullar. De båda tvisterna slogs ihop och AB kom fram till att USA:s Offset Act stred mot AD Agreement¹⁶⁶, SCM och GATT 1994.¹⁶⁷ Eftersom USA inte rättade sig efter rekommendationerna begärde Brasilien, Chile, EU, Indien, Japan, Korea, Kanada och Mexiko att få vidta vedergällning. USA motsatte sig alla staters begäran om vedergällning med motivering att summorna var för omfattande.¹⁶⁸ En skiljedomspanel sattes samman och utlåtandet blev att samtliga åtta stater gavs rätt att vidta vedergällning mot USA.¹⁶⁹

Det var med andra ord fem utvecklingsländer (Brasilien, Chile, Indien, Korea och Mexiko) samt tre industriländer (EU, Japan och Kanada) som fick tillåtelse att vidta vedergällning mot USA. Alla tre industriländer men bara ett utvecklingsland, Mexiko, genomförde vedergällningen.¹⁷⁰ Att bara ett utvecklingsland valde att genomföra vedergällning kan tyda på att utvecklingsländer är mindre benägna än industriländer att faktiskt vidta vedergällning. Frågan kvarstår dock om det är så att utvecklingsländer endast är mindre benägna att vidta vedergällning när det finns industriländer med i bilden som också har fått tillåtelse att vidta vedergällning.¹⁷¹

¹⁶³ Khabayan 2010, s. 279 f.

¹⁶⁴ WT/DS217/1.

¹⁶⁵ WT/DS234/1.

¹⁶⁶ Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994, bilaga 1A i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁶⁷ WT/DS217/AB/R, p. 318-319; WT/DS234/AB/R, p. 318-319.

¹⁶⁸ WT/DS217/26; WT/DS217/27; WT/DS217/28; WT/DS217/29; WT/DS217/30; WT/DS217/31; WT/DS234/26; WT/DS234/27.

¹⁶⁹ WT/DS217/ARB/BRA, p. 5.1-5.2; WT/DS217/ARB/CHL, p. 5.1-5.2; WT/DS217/ARB/EEC, p. 5.1-5.2; WT/DS217/ARB/IND, p. 5.1-5.2; WT/DS217/ARB/JPN, p. 5.1-5.2; WT/DS217/ARB/KOR, p. 5.1-5.2; WT/DS234/ARB/CAN, p. 5.1-5.2; WT/DS234/ARB/MEX, p. 5.1-5.2.

¹⁷⁰ Huerta-Goldman 2010, s. 282 ff.

¹⁷¹ Nottage 2010, s. 334.

4.3.6 US – Upland Cotton

I tvisten *US – Upland Cotton (US – Subsidies on Upland Cotton)* initierade Brasilien en tvist mot USA.¹⁷² Tvisten grundade sig i USA:s stöd till inhemska företagare på jordbruksområdet som bland annat försvårade Brasiliens bomullsexport. I mars 2005 kom AB fram till att USA:s reglering stod i strid med SCM och AoA¹⁷³. AB rekommenderade att USA skulle ändra sin reglering så att den överensstämde med WTO-rätten samt att det skulle ske inom sex månader från det att DSB antog rapporten.¹⁷⁴ Efter sex månader ansåg Brasilien att USA:s reglering fortfarande inte stod i överensstämmelse med WTO-rätten och begärde dels att en panel skulle sättas samman i enlighet med artikel 21.5 i DSU¹⁷⁵, dels att Brasilien skulle få vidta vedergällning enligt artikel 4.10 i SCM och artikel 22.2 i DSU. Brasilien ansåg dessutom att de skulle tillåtas korsvedergällning under GATS och TRIPS. USA motsatte sig både vedergällningens omfattning samt att Brasilien skulle ha följt proceduren i artikel 22.3 i DSU.¹⁷⁶

Skiljedomspanelen kom fram till att Brasilien hade rätt att vidta vedergällning för 147,4 miljoner US-dollar per år. Vedergällningen skulle ske under GATT 1994 men om nivån på vedergällningen skulle komma att överstiga en viss nivå, skulle Brasilien även få vedergälla under GATS och/eller TRIPS.¹⁷⁷

Brasilien vidtog inte vedergällning men det var nära och ett datum för när vedergällningen skulle ta sin början var bestämt.¹⁷⁸ Istället inledde parterna en dialog och i oktober 2014 meddelade parterna i enlighet med artikel 3.6 i DSU att en överenskommelse hade uppnåtts och att tvisten därmed ansågs avslutad.¹⁷⁹

4.3.7 US – Gambling

I *US – Gambling* initierade den lilla staten Antigua en tvist mot USA. Tvisten avsåg vissa åtgärder som myndigheterna i USA hade vidtagit och som påverkade spel- och bettingbranschen för utländska företag. Antigua

¹⁷² WT/DS267/1.

¹⁷³ Agreement on Agriculture, bilaga 1A i Agreement Establishing the World Trade Organization, 15 april 1994, Marrakesh, SÖ 1995:30.

¹⁷⁴ WT/DS267/AB/R, p. 764.

¹⁷⁵ WT/DS267/30.

¹⁷⁶ WT/DS267/23.

¹⁷⁷ WT/DS267/ARB/1, p. 6.5.

¹⁷⁸ World Trade Organization: *United States – Subsidies on Upland Cotton*.

¹⁷⁹ WT/DS267/46.

hävdade att regleringen stod i strid med GATS.¹⁸⁰ Panelen och AB fann mycket riktigt att USA:s lagar i vissa hänseenden inte var överensstämmande med USA:s åtaganden under GATS.¹⁸¹ Den rimliga tid som USA fick på sig att implementera rekommendationerna var elva månader och två veckor.¹⁸² Efter att tidsperioden hade löpt ut tyckte dock inte Antigua att USA hade vidtagit tillräckliga åtgärder, varpå Antigua begärde att få vidta vedergällning. Antigua ansåg att vedergällningen skulle få vidtas under GATS och TRIPS, med andra ord korsvedergällning, och omfatta 3,443 miljarder US-dollar.¹⁸³ USA motsatte sig omfattningen av den föreslagna vedergällningen och menade dessutom att Antigua inte följt turordningen i artikel 22.3 i DSU.¹⁸⁴

När tvisten kom upp till skiljedomspanelen antydde Antigua att de inte längre ansåg det möjligt att vedergälla under GATS utan att vedergällning under TRIPS var det enda effektiva. Antigua som är en av WTO:s minsta medlemsstater skulle endast hindra 0,02 procent av USA:s totala export om de stoppade all sin import från USA.¹⁸⁵

Skiljedomspanelen började med att räkna ut omfattning av vedergällningen, med andra ord vilken nivå som var jämförbar med den skada som USA orsakade. Efter flera uträkningar och argumentation från parterna kom panelen fram till att vedergällningen skulle omfatta 21 miljarder US-dollar per år.¹⁸⁶

Skiljedomspanelen gick därefter vidare med att undersöka om Antigua följt proceduren i artikel 22.3 i DSU. Panelen hänvisade löpande till tvisten *EC – Bananas III*. Liksom i *EC – Bananas III* ansåg skiljedomspanelen att det finns en viss bedömningsmarginal för den klagande staten. Skiljedomspanelens uppgift var därför att avgöra om den klagande staten hade funderat över faktorerna på ett objektiva sätt och att dessa faktorer hade ett samband med att det inte vore effektivt att vedergälla under samma sektor och samma avtal, samt att omständigheterna kring fallet var tillräckligt allvarliga.¹⁸⁷

¹⁸⁰ WT/DS285/1.

¹⁸¹ WT/DS285/AB/R, p. 374.

¹⁸² WT/DS285/13, p. 68.

¹⁸³ WT/DS285/22.

¹⁸⁴ WT/DS285/23.

¹⁸⁵ WT/DS285/ARB, p. 4.2-4.5.

¹⁸⁶ WT/DS285/ARB, p. 3.188.

¹⁸⁷ WT/DS285/ARB, p. 4.18.

Till att börja med konstaterade skiljedomspanelen att den relevanta sektorn i fallet var "*Recreational, Cultural and Sporting Services*".¹⁸⁸ Vidare fastslogs att det mellan 1998-2005 inte fanns några väsentliga volymer inom den sektorn som importerats från USA till Antigua. Därmed hade Antigua visat att vedergällning under GATS och under samma sektor inte vore effektivt.¹⁸⁹

Därefter gick panelen över till att undersöka om vedergällning under GATS överhuvudtaget var möjligt eller effektivt. Panelen jämförde Antiguas import av tjänster med den uträknade omfattningen om 21 miljoner US-dollar.¹⁹⁰ Det konstaterades att det i teorin vore praktiskt möjligt för Antigua att vedergälla enbart under GATS.¹⁹¹ Däremot höll panelen med Antigua om att det kunde drabba en liten importberoende stat som Antigua hårt att införa restriktioner mot importen från USA. Det kan dock inte generellt sägas att det alltid är ineffektivt för en liten stat att vidta vedergällning mot en stor stat under GATT 1994 eller GATS. Omständigheterna i det enskilda fallet måste vara avgörande.¹⁹² Skiljedomspanelen kom fram till att Antigua hade visat att det inte vore praktiskt möjligt eller effektivt att suspendera sin import av tjänster från USA.¹⁹³

Till sist konstaterade panelen att Antigua hade bevisat att omständigheterna i fallet var allvarliga nog för att vidta vedergällning under annat avtal. Panelen fäste vikt vid de tre omständigheterna som Antigua själv lyfte fram. Den första var att Antigua är en liten stat med en liten ekonomi jämfört med USA, och att skillnaderna dem emellan är stora. Den andra omständigheten var att Antigua har en liten areal och därför inte tillräckligt mycket egna naturresurser vilket gör att de är beroende av import från andra stater. Den tredje omständigheten var att Antigua behövde mer mångfald i sina inkomstkällor och därför var det nödvändigt att inte behöva vedergälla under enbart GATS.¹⁹⁴

Skiljedomspanelen kom fram till att Antigua följt proceduren i artikel 22.3 i DSU och därmed hade rätt att vidta vedergällning under TRIPS till en omfattning om 21 miljoner US-dollar per år.¹⁹⁵

¹⁸⁸ WT/DS285/ARB, p. 4.43.

¹⁸⁹ WT/DS285/ARB, p. 4.59-4.60.

¹⁹⁰ WT/DS285/ARB, p. 4.79.

¹⁹¹ WT/DS285/ARB, p. 4.82.

¹⁹² WT/DS285/ARB, p. 4.89-4.91.

¹⁹³ WT/DS285/ARB, p. 4.99, 4.105.

¹⁹⁴ WT/DS285/ARB, p. 4.109-4.116.

¹⁹⁵ WT/DS285/ARB, p. 6.1.

Antigua gick inte vidare med att vidta vedergällning utan istället inleddes förhandlingar med USA. Förhandlingarna ledde dock inte någon vart och det senaste som hänt i tvisten är att Antigua i april 2013 lyfte frågan under ett möte i DSB. I Antiguas uttalande upplyste Antigua DSB om att USA fortfarande inte vidtagit några åtgärder för att få sin reglering i överensstämmelse med WTO-rätten. Inte heller hade USA lyckats med att nå framgång i förhandlingarna med Antigua trots att USA hade träffat överenskommelser med de stater som varit tredje part i tvisten. Att USA i princip helt hade förbjudit spel och betting från Antigua hade drabbat Antiguas ekonomi hårt. Antigua betonade återigen de stora skillnader som finns mellan ett litet utvecklingsland och en stor stat som USA. För Antigua har den här tvisten inneburit stor skada medan USA knappt behövt bekymra sig om utgången. Antigua påpekade att för många stater är *US – Gambling* ett test på WTO:s effektivitet för de mindre ekonomierna. Efter att ha förhandlat med USA i mer än fem år hade Antigua kommit fram till att enda utvägen var att vidta den korsvedergällning som DSB tidigare utlovat. Uttalandet från Antigua skulle ses som en sista varning innan korsvedergällning vidtogs.¹⁹⁶

4.3.8 Sammanfattande synpunkter

Som vi har sett i tvisterna ovan händer det då och då att DSB beviljar vedergällning. Även i tvister där ett utvecklingsland står som klagande stat mot ett industriland begärs och beviljas vedergällning. Korsvedergällning har förekommit i ett fåtal tvister. Tvisten *EC – Bananas III* har blivit vägledande och i *US – Gambling* hänvisades frekvent till den tvisten. Skiljedomspanelerna tog i *EC – Bananas III* och *US – Gambling* hänsyn till att Ecuador och Antigua är små utvecklingsländer med svårigheter att effektivt vedergälla mot EU respektive USA. Faktum är att skiljedomspanelerna la stor vikt vid statusen som litet utvecklingsland och diskuterade kring de skillnader som finns mellan små utvecklingsländer och stora industriländer. I rapporterna diskuterades även vilka för- och nackdelar som kan finnas med vedergällning under TRIPS.

Även om vedergällning har beviljats i samtliga ovanstående tvister är det mer sällan som vedergällning faktiskt har vidtagits. Kanada vidtog vedergällning mot EU i *EC – Hormones* men även för Kanada var det svårt att få vedergällningen effektiv. I *US – Offset Act (Byrd Amendment)* vidtog tre industriländer vedergällning, men Mexiko var det enda utvecklingslandet som gick vidare med vedergällningen.

¹⁹⁶ WT/DS285/26.

Att en stat väljer att vidta vedergällning eller inte lär ha flera olika förklaringar. En förklaring kan vara, som tidigare nämnts, att utvecklingsländer inte ser incitament till att vidta vedergällning i de fall då industriländer beviljats detsamma. Att Mexiko i *US – Offset Act (Byrd Amendment)* ändå vidtog vedergällning kan ha berott på att de ansåg att det politiska budskapet var viktigt. Dessutom får Mexiko räknas till de större utvecklingsländerna som har bättre resurser att vidta vedergällning än mindre stater. Men även för Mexiko är det ibland inte värt att gå vidare med vedergällning. I den senaste tvisten där vedergällning beviljades, *US – Certain Country of Origin Labelling (COOL) Requirements*, var det Kanada tillsammans med Mexiko som initierade en tvist mot USA om USA:s krav för ursprungsmärkning på köttprodukter.¹⁹⁷ Både Kanada och Mexiko begärde att DSB skulle avgöra om USA vidtagit tillräckliga åtgärder efter att ha förlorat tvisten i enlighet med artikel 21.5 i DSU.¹⁹⁸ Det var dock endast Kanada som gick vidare och begärde vedergällning.¹⁹⁹

En andra anledning till att vedergällning inte vidtas är att parterna i tvisten istället kommer fram till en överenskommelse. I tvisterna *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft* och *Canada – Aircraft Credits and Guarantees* beviljades Brasilien och Kanada vedergällning mot varandra. Istället för att gå vidare med vedergällning kunde parterna komma fram till en uppgörelse. Även i *EC – Bananas III* slutade det med att EU kom överens med flera av de latinamerikanska staterna. Att en överenskommelse till slut uppnås kan dels bero på att parterna långsiktigt ser att det gynnar deras handelsrelationer, dels kan det vara så att vedergällning ändå fungerar som påtryckningsmedel.

En tredje anledning till att vedergällning inte vidtas kan vara, som i tvisten *US – Gambling*, att ett litet utvecklingsland ser för stora förluster för sin egen ekonomi och för liten effekt i den svarande staten för att vedergällning ska vara värt att genomföra.

4.4 Vedergällningssystemets betydelse för tvistlösningssystem

Hur viktigt är tvistlösningssystemet för WTO och hur viktigt är påtryckningsmedel för tvistlösningssystemet? Det är förstås svåra frågor att

¹⁹⁷ WT/DS384/1; WT/DS386/1.

¹⁹⁸ WT/DS384/RW; WT/DS386/RW.

¹⁹⁹ WT/DS384/ARB; WT/DS386/ARB.

ge raka svar på. Frågan om tvistlösningssystemet fungerar bra eller inte beror på vad man vill ha ut av systemet. Vill man ha mesta möjliga efterlevnad av reglerna eller är medlemsstaternas suveränitet viktigare? Om strävan med systemet är fullständig efterlevnad går det att konstatera att WTO:s tvistlösningssystem inte har lyckats fullt ut. Om det är viktigare med utgångspunkten att medlemsstaterna är suveräna har istället systemet lyckats väldigt bra med att uppnå en jämförelsevis hög efterlevnad.²⁰⁰ Statssuveräniteten och staternas rätt att som självständiga stater inte utsättas för ingripanden från andra stater, är ett vanligt argument för att inte utöka internationella organisationers inflytande. Ett system som i slutändan inte kan framtvunga efterlevnad riskerar dock att bli ett ineffektivt system. Det går även att argumentera mot argumentet om statssuveränitet genom att mena på att staterna frånsagt sig en del av sin suveränitet när de ingick WTO-avtalen.²⁰¹

Hur viktigt är då påtryckningsmedel för tvistlösningssystemet? För att förstå effektiviteten av sanktionerna i WTO:s tvistlösningssystem behöver man veta vad sanktionerna ska åstadkomma. Ska sanktionerna se till att den svarande staten så snabbt som möjligt implementerar rekommendationerna eller är sanktionernas syfte att kompensera den klagande staten för dess skador? Så som WTO:s tvistlösningssystem är uppbyggt i dag, med implementering av rekommendationer som enda egentliga sanktion och där vedergällning inte får vidtas från ett retroaktivt perspektiv, ligger det första syftet närmare till hands. Det diskuteras dock om möjligheten till kompensation och vedergällningssystemet ska få en mer retroaktiv karaktär, vilket skulle innebära att även syftet med att kompensera en drabbad stat är applicerbart på WTO:s tvistlösningssystem.²⁰²

För att systemet med vedergällning ska vara effektivt krävs att den marknad som stängs av eller reduceras genom vedergällning är tillräckligt viktig för den svarande staten. Om marknaden inte är viktig för den svarande staten eller om marknaden lätt är utbytbar, minskar incitamentet för den svarande staten att vidta åtgärder och därmed blir vedergällningssystemet ineffektivt. Som exempel kan lyftas fram att det kan vara svårt för stater att ersätta den amerikanska och europeiska marknaden. Därför blir vedergällning som USA eller EU vidtar ofta effektivare än när andra medlemsstater vidtar vedergällning mot USA eller EU.²⁰³

²⁰⁰ Seth 2004, s. 106.

²⁰¹ Sutherland m.fl. 2004, s. 29 ff.

²⁰² Sykes 2010, s. 341 ff.

²⁰³ Mavroidis 2000, s. 807; Malacrida 2008, s. 30 f.

Robert E. Hudec, tidigare amerikansk professor i internationell handelsrätt, menade att tvistlösningssystemet fungerar väl trots att systemet med vedergällning inte är anpassat till alla WTO:s medlemsstater. Han gjorde studier över hur många tvister som ledde till efterlevnad av DSB:s rekommendationer under GATT 1947. Trots att det under GATT 1947 krävdes konsensus för att anta rekommendationer, och den stat som därför fått rekommendationer riktade mot sig enkelt kunde blockera beslutet, följdes en stor andel av rekommendationerna. Även de tvister som initierades av utvecklingsländer resulterade oftast i efterlevnad av rekommendationerna. Trots att sanktionerna anses vara svaga har tvistlösningssystemet varit framgångsrikt. Stater tänker ofta långsiktigt i sina handelsrelationer och inser att i det långa loppet är det bättre att bevara de goda handelsrelationerna.²⁰⁴

Hudec menade att efterlevnaden av rekommendationer beror mer på staternas eget intresse i att följa rekommendationer än att det finns sanktioner kopplade till dem. Han lyfte fram tre faktorer till att stater väljer att följa rekommendationer. Den första är att staterna själva tycker att rekommendationerna är bra. Den andra faktorn är att staterna ser värdet i att ha ett regelverk och ett tvistlösningssystem för den internationella handeln, och att det därför är viktigt att följa rekommendationerna även om staten inte håller med om enskilda beslut. Den tredje faktorn är att staterna vill upprätthålla sitt goda rykte och därför väljer att förhålla sig till regler och rekommendationer.²⁰⁵ Hotet om vedergällning framstår inte som det avgörande skälet till varför stater väljer att implementera rekommendationer. Snarare verkar det vara ett egoistiskt tänkande om att långvariga handelsrelationer med andra stater i längden bäst gynnar den egna staten.²⁰⁶ Hudec ansåg dock att ett tvistlösningssystem fungerar bättre med sanktioner än utan.²⁰⁷

Vedergällning är den sista utvägen för en klagande stat att ta till mot en svarande stat som inte anpassar sig till WTO-rätten. Om den svarande staten ser vedergällningen som ett verkligt hot kan vedergällning vara en effektiv sanktion. Om den svarande staten istället ser en ekonomisk fördel med att fortsätta bryta mot WTO:s regler och utstå vedergällningen är risken att vedergällning som sanktion inte får någon praktisk effekt. Omfattningen av vedergällningen får som tidigare nämnts endast vara så stor att de faktiska skadorna täcks och om den svarande staten ser fördelar utöver de faktiska skadorna kan den svarande staten välja att fortsätta med de regelstridiga

²⁰⁴ Hudec 2002, s. 81 ff.

²⁰⁵ Hudec 2002, s. 81 ff.

²⁰⁶ Seth 2004, s. 109.

²⁰⁷ Hudec 2002, s. 83.

åtgärderna. Att begränsa vedergällningen till de faktiska skadorna kan därför ta bort incitament för den svarande staten att följa rekommendationer och WTO:s regler.²⁰⁸

Vedergällningssystemets betydelse för WTO:s tvistlösningssystem är som sagt en svår fråga att svara på. Det kan dock konstateras att det krävs att den marknad som stängs av genom vedergällning är tillräckligt viktig för den svarande staten för att vedergällningen ska vara effektiv. Dessutom krävs att de negativa konsekvenserna för den klagande staten som vidtar vedergällningen inte blir för stora. Det är dock sällan som tvister går så långt som till vedergällning. I så många fall som 85 procent rättar sig den svarande staten efter panelernas och AB:s rekommendationer innan vedergällning blir aktuellt.²⁰⁹

4.5 Vedergällning som påtryckningsmedel för utvecklingsländerna

Avseende vedergällningssystemets effektivitet för utvecklingsländerna är forskningen splittrad. En del studier visar att utvecklingsländer har sämre förutsättningar att framgångsrikt kunna driva igenom en tvist i WTO eftersom vedergällningssystemet inte är anpassat för utvecklingsländer med begränsade ekonomier. Andra studier visar att de flesta tvister ändå slutar med att staterna följer rekommendationerna, vilket tyder på att vedergällning inte heller för utvecklingsländer skulle vara en viktig faktor för efterlevnaden av WTO-rätten.²¹⁰

Hunter Nottage, handelsrättsjurist och tidigare rådgivare på ACWL, lyfter fram fyra argument som återkommer i debatten om vedergällningens funktion för utvecklingsländerna. Det första argumentet är att utvecklingsländerna ofta är små ekonomier som har svårt att få till en effektiv vedergällning gentemot de stora ekonomierna. I de ovan presenterade tvisterna har vi sett hur små stater som Antigua och Ecuador haft svårt att vidta vedergällning mot USA respektive EU. Eftersom utvecklingsländer med små ekonomier inte kan åstadkomma stora ekonomiska eller politiska förluster för en stor ekonomi, saknar de stora ekonomierna incitament till att upphöra med regelbrotten.

²⁰⁸ Mavroidis 2000, s. 806 f.

²⁰⁹ Bossche och Prévost 2016, s. 288 f.

²¹⁰ Nottage 2010, s. 325 ff.

Utvecklingsländerna anser därför att systemet med vedergällning är verkningslöst för dem.²¹¹

Det andra argumentet är att utvecklingsländer ofta skadar sig själva mer än vad de skadar den svarande staten genom att vidta vedergällning. Återigen visade det sig tydligt när Antigua fick lov att vidta vedergällning mot USA att det är svårt för en liten stat att hävda sig mot en stor stat.²¹² Antigua är beroende av import från andra stater och hälften av importen kommer från USA. För Antigua var det därför inte praktiskt möjligt att hindra importen från USA.²¹³

Det tredje argumentet är att på grund av de två första argumenten har hela systemet med vedergällning blivit snedställt mot utvecklingsländerna. Att vedergällning ses som den enda sanktionen som går att genomföra på eget initiativ mot en stat som bryter mot WTO:s regelverk är till nackdel för utvecklingsländerna. Det kan därför sägas att det i praktiken saknas en slutlig sanktion för de mindre utvecklingsländerna, men inte för övriga medlemsstater.²¹⁴

Det fjärde och sista argumentet som Nottage lyfter fram är att vedergällningssystemet underminerar WTO:s tvistlösningssystem för utvecklingsländerna. Utvecklingsländer är eventuellt mindre benägna att använda sig av tvistlösningssystemet eftersom de känner att det inte finns någon effektiv sanktion för dem att tillgripa.²¹⁵

Sannolikt är det så att många fler tvister skulle kunna initieras i WTO än vad som är fallet i dag. Det finns en spärr för utvecklingsländer med små ekonomier att driva en tvist i WTO. Som vi tidigare har sett har ingen stat i Afrika hittills initierat en tvist och endast en stat som tillhör MUL-länderna, Bangladesh, har anfört klagomål inför DSB. Anledningarna till de små utvecklingsländernas bristfälliga utnyttjande av tvistlösningssystemet är dock fler än bara avsaknaden av effektiva sanktioner, vilket vi har sett under rubrik 2.5. I tvister som ett utvecklingsland har initierat och där den svarande staten inte har följt rekommendationerna, har utvecklingsländer ändå ibland begärt vedergällning. Det antyder att utvecklingsländerna faktiskt har sett vedergällning som ett möjligt påtryckningsmedel. Statistiken visar dock att det är betydligt fler industriländer än

²¹¹ Nottage 2010, s. 319 ff.

²¹² Nottage 2010, s. 320 ff.

²¹³ WT/DS285/ARB, p. 4.82-4.91.

²¹⁴ Nottage 2010, s. 323 f.

²¹⁵ Nottage 2010, s. 324 f.

utvecklingsländer som sedan har gått vidare och faktiskt vidtagit
vedergällning.²¹⁶

²¹⁶ Nottage 2010, s. 330 f.

5 Vedergällningssystemets framtida utveckling

5.1 Introduktion

I det följande kapitlet kommer tyngdpunkten att ligga på de förslag till hur vedergällningssystemet kan utvecklas. Argument kommer att lyftas både för och mot förslagen. Därefter fortsätter kapitlet med att granska vad som i dagsläget händer i Doharundan.

5.2 Förslag till att förändra vedergällningssystemet

Systemet med vedergällning har fått utstå en del kritik, framför allt från utvecklingsländer. Det har dock inte bara kommit kritik utan även förslag till hur systemet ska förbättras. De flesta medlemsstater verkar tycka att systemet ska behållas men det behöver göras effektivare för utvecklingsländerna. Nedan kommer de huvudsakliga förslagen till förändring att lyftas fram. Det första förslaget gäller korsvedergällning, med andra ord vedergällning under annat avtal än det som skadan har skett under och som blev aktuellt för första gången i tvisten *EC – Bananas III*. Det andra förslaget handlar om kollektiv vedergällning; att andra länder utöver parterna i tvisten ska få möjlighet att utöva vedergällning. Det tredje förslaget innebär att vedergällning ska få vidtas utöver den faktiska skadan och bli en form av *punitive damages*. Det fjärde förslaget är att göra om reglerna för kompensation så att en skiljedomspanel ska kunna utdöma kompensation utan att parterna kommit överens om det. Kompensation är inte nödvändigtvis direkt kopplat till vedergällning men eftersom det är ett utav de mest förekommande förslagen till att effektivisera tvistlösningssystemet för utvecklingsländer, samt för att det berör frågan om påtryckningsmedel, vill jag ändå ta upp det.

5.2.1 Korsvedergällning

Enligt artikel 22.3(c) i DSU ska en klagande part som vill vidta vedergällning i första hand vidta vedergällning inom samma sektor och under samma avtal som den svarande staten har brutit mot. I andra hand, om det första alternativt inte är praktiskt eller effektivt, kan vedergällning vidtas

inom en annan sektor men fortfarande under samma avtal. I tredje hand, om inte heller det andra alternativet är praktiskt eller effektivt, får vedergällning vidtas under annat avtal. Om den klagande staten vill vidta vedergällning inom en annan sektor ska staten motivera varför så ska ske. Om vedergällning ska vidtas under annat avtal ska även staten motivera varför omständigheterna är så pass allvarliga att korsvedergällning krävs. Formuleringen i artikel 22.3(c) i DSU tyder på att det måste råda speciella omständigheter för att korsvedergällning ska bli aktuellt. Tanken verkar vara att vedergällning under annat avtal sällan ska förekomma.²¹⁷

Två utav de huvudsakliga argumenten från utvecklingsländernas sida till att vedergällningssystemet borde ändras är att en liten ekonomi i dagsläget har svårt att åstadkomma en större negativ effekt hos en stor ekonomi. Ofta skadas utvecklingslandet mer av vedergällningen än den svarande staten. Eventuellt skulle dessa problem kunna utjämnas om utvecklingsländer i större utsträckning fick vidta vedergällning under TRIPS. En vedergällning som slår mot skyddet för immaterialrättigheter riskerar nämligen att få en större politisk skada för ett svarande industriland än vedergällning som riktas mot varu- och tjänstemarknaden. Många företag i industriländer investerar i verksamheter i utvecklingsländer och att kunna uppnå immaterialrättsligt skydd blir då en nödvändighet. Företag i industriländer kan därmed förväntas sätta stor press på den egna staten att rätta sig efter WTO:s regler och rekommendationer om ett utvecklingsland får vidta vedergällning under TRIPS.²¹⁸ Vedergällning under TRIPS är antagligen inte enbart effektivare än vedergällning under GATT 1994 eller GATS, utan även billigare för ett utvecklingsland eftersom det inte per automatik innebär ett importstopp av den svarande statens produkter eller tjänster.²¹⁹

Den första tvisten där korsvedergällning under TRIPS tilläts var i *EC – Bananas III*. Därefter har det tillåtits i bland annat *US – Gambling* och *US – Upland Cotton*.²²⁰ I *EC – Bananas III* resonerade skiljedomspanelen kring om vedergällning från ett litet utvecklingsland någonsin kan vara effektivt mot en stor stat när det råder stor obalans i handelsvolym och ekonomiska krafter. Ibland kan skadan på den egna ekonomin bli större än det som kan åstadkommas med vedergällningen. Det kan därför vara mer praktiskt möjligt och effektivare för ett utvecklingsland att vidta vedergällning under en annan sektor eller under ett annat avtal.²²¹

²¹⁷ Mavroidis 2000, s. 804.

²¹⁸ Nottage 2010, s. 335 f.

²¹⁹ Subramanian och Watal 2000, s. 405 f.

²²⁰ Nottage 2010, s. 335.

²²¹ WT/DS27/ARB/ECU, p. 73.

Genom att Ecuador i tvisten om EU:s bananregim fick lov att vidta vedergällning under TRIPS förändrades utnyttjandet av vedergällning för utvecklingsländer. För det första innebär möjligheten till korsvedergällningen att vedergällningen slår mot produkter där vinsten på produkterna kan vara hög i och med att produkterna skyddas immaterialrättsligt. För det andra öppnar möjligheten med korsvedergällning upp för ett mer reellt hot om effektiv vedergällning. Industrieländer är de som drabbas hårdast om vedergällning vidtas under TRIPS eftersom det huvudsakligen är från industrieländer som immaterialrättsligt skydd söks.²²²

I *EC – Bananas III* påpekade dock skiljedomspanelen att även om det kan vara effektivare med vedergällning avseende immateriella rättigheter, innebär det ändå rättsliga, praktiska och ekonomiska svårigheter. Som exempel tog skiljedomspanelen upp att korsvedergällning under TRIPS innebär en risk för att oskyldiga parter drabbas, att vedergällningen riskerar att lätt bli för omfattande, samt att vedergällningens begränsade tidsram innebär att det kan kännas som slöseri för medborgarna i utvecklingslandet att satsa på en produkt som egentligen har immaterialrättsligt skydd i en annan stat.²²³ Faktum är att eftersom varken Ecuador eller Antigua hittills har vidtagit vedergällning under TRIPS vet vi inte hur effektivt och fördelaktigt en sådan vedergällning skulle bli för utvecklingsländer.²²⁴ Även om det troligen är så att vedergällning under TRIPS är effektivare för ett utvecklingsland, är det ändå inte säkert att det är tillräckligt effektivt för att få ett industriland att ändra sin reglering.²²⁵

Förslag om att göra korsvedergällning mer tillgängligt har kommit från bland annat Indien, Kuba, Dominikanska Republiken, Egypten, Honduras, Jamaica och Malaysia, som gemensamt kommunicerade att lydelsen i artikel 22.3 i DSU borde ändras. I en tvist där ett utvecklingsland står som klagande part mot ett industriland ska utvecklingslandet automatiskt få lov att söka vedergällning under alla sektorer och under alla avtal om den svarande staten inte vidtagit åtgärder innan den rimliga tiden löpt ut.²²⁶ Det har även kommit förslag från Pakistan om ett motsatt problem med korsvedergällning. Förslaget innebär att industrieländer aldrig ska kunna beviljas korsvedergällning gentemot utvecklingsländer. Om ett utvecklingsland till exempel har brutit mot reglerna under TRIPS ska industrilandet som initierat tvisten endast kunna vidta vedergällning under

²²² Mavroidis 2000, s. 807 f.

²²³ WT/DS27/ARB/ECU, p. 130-165.

²²⁴ Nottage 2010, s. 336 f.

²²⁵ Mavroidis 2000, s. 808.

²²⁶ TN/DS/W/47.

TRIPS. Om industrilandet istället skulle få vidta vedergällning under till exempel GATT 1994 skulle det slå mycket hårt mot ett utvecklingsland om utvecklingslandets ekonomi i huvudsak består av varuexport.²²⁷

ICC har identifierat en rad svårigheter med korsvedergällning under TRIPS. Flera av dem överensstämmer med skiljedomspanelens slutsatser i *EC – Bananas III*. För det första ser ICC inte att korsvedergällning under TRIPS skulle vara ett mycket större hot för utvecklingsländerna att ta till än vedergällning under GATT 1994 eller GATS. För det andra vore det svårt att avbryta en vedergällning under TRIPS vid samma tidpunkt som den svarande staten upphör med de regelstridiga åtgärderna. För det tredje vore det problematiskt att avgöra hur mycket vedergällning under TRIPS som är jämförbart med den svarande statens vidtagna åtgärder. För det fjärde riskerar parter som inte är inblandade i tvisten att skadas. ICC är därför tveksamt inställd till korsvedergällning under TRIPS och uppmanar parter och paneler att ta de nu uppräknade svårigheterna i beaktande.²²⁸ Att vidta vedergällning under TRIPS kan även för en del stater innebära att de bryter mot andra internationella överenskommelser avseende immaterialrättigheter, som till exempel Pariskonventionen²²⁹ .²³⁰

5.2.2 Kollektiv vedergällning

Förslag till att förändra WTO:s vedergällningssystem har även innefattat att kollektiv vedergällning ska vara möjligt. Om flera medlemsstater gick samman för att vidta vedergällning skulle genomslagskraften bli betydligt större än om ett ensamt utvecklingsland vidtar vedergällning.²³¹ I artikel 54 i ILCDA²³², som antagits av Förenta nationernas Folkrättskommission (International Law Commission), lyfts frågan om kollektiva motaktioner i internationell rätt. Däri finns det en öppning för att det i multilaterala avtal skulle kunna finnas ett gemensamt ansvar att upprätthålla avtalet. Kommentarer till artikel 54 säger att det ännu inte är fastslaget att kollektiva motaktioner är accepterat i multilaterala avtal utan att den fortsatta utvecklingen av internationell rätt får utvisa det. Däremot lyfts flera exempel fram när kollektiva motaktioner har vidtagits. Ett exempel är när

²²⁷ WT/GC/W/162, s. 116.

²²⁸ ICC Commission on Intellectual Property 2012, s. 3 ff.

²²⁹ Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 20 mars 1883, Paris, SÖ 1970:60.

²³⁰ Subramanian och Watal 2000, s. 410 f.

²³¹ Seth 2004, s. 105.

²³² International Law Commission, Draft Articles on Responsibility of States in Internationally Wrongful Acts, November 2001, Supplement No. 10 (A/56/10), chp.IV.E1, tillgänglig på <http://www.refworld.org/docid/3ddb8f804.html>, besökt 15-05-2017.

EU och USA införde handelsblockader mot Irak 1990 efter att irakiska trupper invaderat Kuwait.²³³ Artikel 54 i ILCDA kan därför ge stöd för att det även inom WTO ska finnas en rätt till kollektiv vedergällning. AB har från första början gjort klart att WTO är en del av den internationella rätten och att generella regler inom densamma avseende tolkning av avtal ska gälla för WTO-rätten.²³⁴

Ett förslag om kollektiv vedergällning har kommit från Zambia på uppdrag av MUL-länderna där det påpekades att inget MUL-land vid den tidpunkten hade utnyttjat WTO:s tvistlösningssystem. En utav orsakerna angavs vara att MUL-länderna inte anser att det finns ett effektivt rättsmedel för dem att använda som påtryckningsmedel. Därför föreslogs bland annat att det ska vara möjligt med kollektiv vedergällning. Alla medlemsstater skulle då ha ett gemensamt ansvar för att se till att WTO:s regler och DSB:s rekommendationer införlivas. I en tvist där ett MUL-land eller utvecklingsland framgångsrikt har klagat på en annan stat ska kollektiv vedergällning vara automatiskt tillgängligt. Vid bestämmande om kollektiv vedergällning ska DSB dessutom inte vara låst till regeln om att vedergällning endast ska motsvara den skada som den svarande staten orsakar, utan vedergällningen ska få lov att gå utöver den faktiska skadan.²³⁵ Det finns även förslag om att rätten till vedergällning ska kunna vara överförbar, med andra ord att ett utvecklingsland ska kunna överföra sin vedergällningsrätt till ett annat land och därigenom bli kompenserad på ett eller annat sätt.²³⁶

Förslag om kollektiv vedergällning, och även överförbar vedergällning, har dock hittills alltid avvisats. Ett argument för avvisning är att det finns risk för att kollektiv vedergällning skulle kunna leda till ett upptrappat handelskrig. Ett annat argument är att vedergällning skadar det egna landets importörer och konsumenter och att det därmed vore svårt att motivera stater som inte blivit skadade av den otillåtna åtgärden att vidta vedergällning.²³⁷ Ytterligare ett argument är principen om *locus standi* som finns inom den internationella rätten. Principen innebär att det endast är den skadade staten som kan ha ställning som rättssubjekt. Det kan därför anses

²³³ International Law Commission, Draft Articles on Responsibility of States in Internationally Wrongful Acts with commentaries, November 2001, Supplement No. 10 (A/56/10), chp.IV.E1, tillgänglig på <http://www.refworld.org/docid/3ddb8f804.html>, besökt 15-05-2017.

²³⁴ WT/DS379/AB/R, p. 304-313; Sutherland m.fl. 2004, s. 52.

²³⁵ TN/DS/W/17.

²³⁶ TN/DS/W/23, s. 6; TN/DS/W/40, s. 6.

²³⁷ Malacrida 2008, s. 22; Seth 2004, s. 105.

strida mot folkrättsliga principer att stater som inte har skadats ändå ska få lov att vidta vedergällning mot den svarande staten.²³⁸

5.2.3 Vedergällning utöver faktisk skada

Till skillnad från nationella rättssystem är WTO:s tvistlösningssystem endast framåtblickande. Ändringar i DSU skulle kunna företas för att vedergällning dels ska kunna sträcka sig bakåt i tiden, dels vara utformat som *punitive damages*. Det senare innebär att vedergällning skulle få vidtas i avskräckande eller bestraffande syfte och förekommer i bland annat det amerikanska rättssystemet. Eftersom det idag inte finns någon faktisk sanktion kan det i ett kortsiktigt perspektiv löna sig att bryta mot WTO:s regler. I det långa loppet lär dock förtroendet för den stat som inte följer reglerna sjunka och staten kan få svårt att bygga upp handelspolitiska relationer med andra stater.²³⁹

Som formuleringen i artikel 22.4 i DSU (*"equivalent to the level of nullification or impairment"*) ser ut i dag kan vedergällningen endast motsvara faktisk skada och inte *punitive damages*. Vedergällning ska enligt lagtexten inte ens vara proportionerlig utan den ska vara jämförbar. Vedergällning är inte heller bakåtblickande utan ska endast motsvara den framtida skadan som den klagande staten kommer lida. Det innebär att den skada som orsakats under tiden mellan det att den regelstridiga åtgärden vidtog och fram till det att DSB fattade beslut om vedergällning, kommer den klagande staten aldrig att få igen.²⁴⁰

I ett förslag till DSB ansåg Ecuador att när den klagande parten är ett utvecklingsland och den svarande staten är ett industriland, ska vedergällning kunna få vidtas utöver vad som är jämförbart med den orsakade skadan. Skiljedomspanelen ska utöver vad som är jämförbart, kunna tillåta vedergällning motsvarande den inverkan som skadan haft på utvecklingslandets ekonomi. Förslaget innefattar då att retroaktiv vedergällning tillåts för att kunna beakta hur mycket utvecklingslandets ekonomi skadats.²⁴¹

Hittills har inget förslag om vedergällning utöver faktisk skada vunnit framgång i WTO, men i tvisten *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft* vidtog skiljedomspanelen en uträkning som kan tyda på att det går

²³⁸ Seth 2000, s. 444 f.; Seth 2004, s. 100 f.

²³⁹ Seth 2004, s. 108.

²⁴⁰ Mavroidis 2000, s. 800.

²⁴¹ TN/DS/W/33.

att tolka in undantag till regeln om att vedergällning ska vara jämförbar med skadan. Skiljedomspanelen räknade ut vedergällningen med grund i det exportstöd som Brasilien hade betalat ut. Panelen resonerade att en uträkning som bygger på att den skada som orsakats ska återgå skulle leda till en betydligt större vedergällningsåtgärd än en uträkning som exklusivt baseras på summan av det stöd som betalats ut. Å andra sidan, om den faktiska kostnaden för skadan om den skulle återgå är lägre än summan av det stöd som betalats ut, skulle vedergällning som baseras på att återställa skadan ha mindre eller kanske ingen effekt för den svarande staten som därmed skulle kunna vidhålla de rutiner som strider mot WTO:s regler.²⁴² Skiljedomspanelen kom fram till att när det gäller olagliga exportstöd ska vedergällningen motsvara summan av stödet.²⁴³ Det kan uppfattas som att lämplig vedergällning vid exportstöd är den vedergällning som kommer få den svarande staten att ta bort de rutiner som strider mot WTO-rätten. Här verkar det med andra ord som att skiljedomspanelen har kommit fram till att undantag kan göras från formuleringen i artikel 22.4 i DSU, åtminstone vid exportstöd.²⁴⁴

5.2.4 Obligatorisk kompensation

Den möjlighet till finansiell kompensation som återfinns i artikel 22.2 i DSU är endast genomförbar om parterna i tvisten kommer överens om det. I dagsläget finns med andra ord ingen möjlighet för ett utomstående organ, så som en panel, att påtvinga en svarande stat att betala kompensation till den klagande staten. Pakistan la redan 1999 fram ett förslag om att panelerna ska kunna föreslå att en viss kompensation ska utgå när det är en tvist mellan ett utvecklingsland och ett industriland. Enligt förslaget ska en panel föreslå kompensation när panelen ser att utvecklingslandet har förlorat handelsvolymer till följd av att industrilandet inte har följt WTO:s regler. Kompensationen ska vara oberoende från det faktum att den svarande staten ändå ska rätta sig efter rekommendationerna.²⁴⁵

Ecuador ansåg i ett förslag att artikel 22.2 i DSU borde ändras till att innefatta ett krav på konsultation i syfte att komma överens om lämplig kompensation. Som artikeln lyder i dag ska en svarande stat som inte har följt rekommendationerna inleda förhandlingar (*"enter into negotiations"*) med den klagande parten. Den klagande staten bör enligt Ecuador inleda konsultationen med att ge förslag om lämplig kompensation. Om en

²⁴² WT/DS46/ARB, p. 3.54.

²⁴³ WT/DS46/ARB, p. 3.360.

²⁴⁴ Mavroidis 2000, s. 812 f.

²⁴⁵ WT/GC/W/162, s. 116; Delich 2002, s. 77.

överenskommelse inte skulle uppnås ska DSB ta den klagande statens förslag till kompensation i beaktande när beslut om vedergällning fattas.²⁴⁶

I ett annat förslag från Zambia, på uppdrag av MUL-länderna, ansågs att kompensation borde bli obligatoriskt genom att ta bort formuleringen i artikel 22.2 i DSU "*if so requested*". En obligatorisk kompensation i form av betalning skulle vara ett viktigt påtryckningsmedel, särskilt för MUL-länderna. Kompensation borde enligt förslaget motsvara förlusten eller den skada som har lidits och vara en direkt följd av den svarande statens agerande. Kompensationen borde täcka skador som uppstått från den dag då den svarande staten införde den felaktiga regleringen.²⁴⁷

Flera förslag har som sagt framställts om att någon form av tvingande finansiell kompensation borde införas i DSU. Förslagen har framför allt kommit från utvecklingsländer men har av olika skäl avvisats. Det har bland annat framförts att det skulle vara svårt att beräkna skadan samt att det vore svårt att framtvunga betalning mot en stats vilja med hänvisning till statssoveräniteten. Vem skulle dessutom få ta del av kompensationen; staten, de drabbade exportörerna eller någon annan?²⁴⁸ Istället har möjligheten till vedergällning ansetts kompensera bristen på obligatorisk kompensation.²⁴⁹

Stater har även varit kritiska till det faktum att en tvingande kompensation skulle vara retroaktiv eftersom kompensationen skulle baseras på den skada som den klagande staten dittills lidit. Det skulle enligt de kritiska uttalandena gå mot WTO:s tanke med att inte straffa stater retroaktivt.²⁵⁰ Ur ett ekonomiskt perspektiv går det även att resonera kring det faktum att medlemsstaterna har ingått WTO-avtalen för att kunna uppnå positiva transaktionskostnader. Att då pålägga stater en retroaktiv obligatorisk kompensation vore att påtvinga dem en kostnad som de inte kunnat förutse, när de dessutom försökt åstadkomma positiva handelsflöden för sig själv och andra medlemsstater.²⁵¹

Ytterligare ett argument mot obligatorisk kompensation är att det kan utnyttjas av de rika staterna för att köpa sig ur en tvist. Det skulle dels motverka tanken om att implementering och verkställighet av rekommendationer är den enda slutliga sanktionen, dels skulle det bli ett snedställt system eftersom endast de rika länderna skulle ha råd att köpa sig

²⁴⁶ TN/DS/W/33.

²⁴⁷ TN/DS/W/17.

²⁴⁸ Sykes 2010, s. 340.

²⁴⁹ Seth 2004, s. 99 f.

²⁵⁰ Kessie och Addo 2008, s. 18.

²⁵¹ Sykes 2010, s. 345.

ur en tvist. Dessutom skulle systemet bli oförutsebart om stater kan betala kompensation istället för att tillämpa WTO:s regler.²⁵²

5.3 Doharundan

Förhandlingar inom WTO sker genom förhandlingsrundor under vilka medlemsstaterna träffas regelbundet för att diskutera fram nya överenskommelser. I november 2001 inleddes Doharundan då Doha Development Agenda undertecknades av medlemsstaterna.²⁵³ Doharundan har med andra pågått i snart 16 år. Föregångare Uruguayrundan tog fyra år att förbereda och ytterligare sju år att förhandla klart, och var då den mest ambitiösa och världsomfattande handelsförhandlingen dittills i världshistorien.²⁵⁴

Ett av Doharundans viktigaste syften är att förhandlingarna ska leda till resultat som främjar utvecklingsländerna inom WTO. Förhandlingarna har dock dragit ut på tiden på grund av flera meningsskiljaktigheter mellan medlemsstaterna. För att förenkla proceduren beslutade Ministerkonferensen 2011 att förhandlingsområdena skulle delas in i mindre delar. Varje del skulle då kunna förhandlas fram var för sig och därmed inte bero på om alla förhandlingar lyckades. På Bali i Indonesien förhandlades den första delen klart 2013 och innehåller beslut inom handelsprocedurer, jordbruk samt utveckling.²⁵⁵

Överlag anses tvistlösningssystemet vara väl fungerande och ett viktigt instrument för upprätthållandet av WTO-rätten, men det finns också många saker att förbättra.²⁵⁶ I deklARATIONEN till Doharundan är förändringar av tvistlösningssystemet inte någon av de större frågorna. DeklARATIONEN säger inte mer än att förhandlingar ska hållas för att förbättra och förtydliga DSU. Diskussionerna ska baseras på de förslag till förbättringar som hittills lämnats in samt nya förslag som dyker upp under förhandlingarnas gång.²⁵⁷ Förhandlingarna om tvistlösningssystemet är inte en del av Doharundans agenda utan är en separat förhandling som därmed inte står och faller med att alla andra förhandlingar under Doharundan lyckas. En överenskommelse om förändringar i DSU skulle ha uppnåtts innan maj 2003, en deadline som sedan sköts fram två gånger och från augusti 2004 finns det inte längre

²⁵² Sutherland m.fl. 2004, s. 54; Malacrida 2008, s. 18.

²⁵³ Ministerial Conference Fourth Session Doha 2001.

²⁵⁴ Croome 1995, s. 382 f.

²⁵⁵ Kommerskollegium: *Doharundan – över tio års förhandlingar om en friare världshandel*.

²⁵⁶ World Trade Organization: *Negotiations to improve dispute settlement procedures*.

²⁵⁷ Ministerial Conference Fourth Session Doha 2001, p. 30.

något bestämt datum för när förhandlingarna om tvistlösningssystemet ska vara avslutade.²⁵⁸

Artikel 22 i DSU är en av de punkter som diskuteras under Doharundan i anslutning till diskussionerna om tvistlösningssystemet, kanske är det till och med den största tekniska förändringen av DSU som diskuteras. Det är dock frågan om konsensus att förändra artikel 22 kommer att uppnås. Framför allt utvecklingsländerna är negativt inställda till vedergällningssystemet men hittills finns det inget förslag som medlemsstaterna har kunnat enas om.²⁵⁹

Doharundan påverkas och hotas av uppkomsten av många nya regionala och bilaterala handelsavtal. Regionala frihandelsavtal får lov att slutas mellan ett fåtal medlemsstater. Som huvudregel går regionala frihandelsavtal mot WTO:s princip om icke-diskriminering men under vissa omständigheter är det godtagbart. Det viktigaste kravet är att det regionala avtalet måste täcka en väsentlig del av varu- och tjänstehandeln, det måste ha genomförts inom en viss tid och det får inte leda till att tullar och andra handelshinder höjs mot de medlemsstater som inte ingår i avtalet. För regionala avtal mellan utvecklingsländer ställs det inga krav på hur stor andel av varu- och tjänstehandeln som avtalet måste täcka, detta för att ge utvecklingsländerna större avtalsfrihet.²⁶⁰

Förekomsten av regionala avtal har både sina fördelar och nackdelar för WTO. Fördelarna är att fler handelsavtal mellan stater innebär öppnare världshandelssystem. Regionala avtal förespråkar handel över gränser och handelspolitiken antas öppna för lägre tullar och minskade handelshinder. Nackdelarna är dock att regionala avtal kan framstå som exkluderande mot andra stater. Det som gynnar stater i ett regionalt avtal blir diskriminerande mot de stater som inte är med i avtalet. En del stater kan komma att hamna utanför eftersom de inte har resurser att ha flera parallella förhandlingar pågående.²⁶¹ För de stater som inte har tillräckligt med resurser, och tillräckligt med förhandlare, kan fokus komma att läggas på de regionala och bilaterala avtalen istället för på Doharundan.²⁶²

Det är ingen slump att trenden verkar vara att reglera internationella handelsfrågor genom regionala och bilaterala avtal istället för multilaterala avtal. De utdragna och tröga förhandlingarna i Doharundan har fått många

²⁵⁸ World Trade Organization: *Negotiations to improve dispute settlement procedures*; WTO 2002 Press Releases.

²⁵⁹ Malacrida 2008, s. 11; Weiss 2008, s. 283 ff.

²⁶⁰ Kommerskollegium: *Regionala frihandelsavtal*.

²⁶¹ Newfarmer 2006, s. 247 ff.

²⁶² Sutherland 2005, s. 47.

stater att tappa hoppet och Doharundan riskerar att bli den första runda som inte förhandlas klart.²⁶³ För WTO:s tvistlösningssystem innebär det växande antalet bilaterala och regionala avtal att systemet kommer ställas mot tvistlösningsklausuler i de regionala och bilaterala avtalen. Dels riskerar det att leda till regelkrockar mellan avtalen, dels riskerar antalet tvister som initieras i WTO att minska och därmed resultera i en bristfällig praxis.²⁶⁴

²⁶³ Cartland m.fl. 2012, s. 982 f.; Lo 2014, s. 417.

²⁶⁴ Bohanes och Garza 2012, s. 110 f.

6 Analys

6.1 Introduktion

Den följande analysen kommer bestå av en kortare sammanfattning av vad vedergällningssystemet innebär för utvecklingsländerna i WTO. Därefter analyseras de argument som tyder på att systemet fungerar respektive de argument som tyder på att systemet inte fungerar. Här har jag plockat ut de argument som jag anser är de starkaste. Jag kommer sedan att gå igenom de olika förslag till förbättring som lyfts fram i kapitel 5, samt ge ett möjligt utvecklingsperspektiv där förhandlingarna i den pågående Doharundan vägs in. Uppsatsen knyts ihop med en avslutning.

6.2 Vedergällningssystemet för utvecklingsländerna

Möjligheten till vedergällning som föreskrivs i artikel 22.2 i DSU har av många utvecklingsländer ansetts vara ett ineffektivt påtryckningsmedel mot en stat som inte följer WTO-rätten. Att vidta vedergällning innebär att den klagande staten delvis skadar sin egen ekonomi och för en stat med begränsad ekonomi kan ibland skadan bli större än vinningen. För en stat med liten ekonomi är det även svårt att med hjälp av vedergällning sätta press på en större stat; antingen påverkar vedergällningen en för liten del av den stora statens ekonomi eller kan den stora staten relativt enkelt finna ersättningsprodukter. Vedergällning är därför inte alltid ekonomiskt genomförbart eller ekonomiskt lönsamt för utvecklingsländer. Ändå kan vidtagande av vedergällning höja det politiska trycket. Att bli tillrättavisad av medlemsstaterna i DSB och dessutom göra sig så pass ovän med den klagande staten att denne ber DSB om att få vidta vedergällning, kan motivera en svarande stat att vidta åtgärder. Oavsett om man anser att vedergällningssystemet är bra eller inte vågar jag påstå att alla är överens om att systemets effektivitet beror på vilken finansiell kapacitet en stat besitter.

6.3 Vad som tyder på att vedergällningssystemet fungerar

Vilka indikationer finns på att systemet med vedergällning fungerar tillfredsställande? Jag anser att den starkaste indikationen på att WTO:s

tvistlösnings- och vedergällningssystem fungerar effektivt är att de allra flesta rekommendationer från DSB efterlevs. Denna indikation har bland annat Hudec fäst stor vikt vid i sin argumentation kring vedergällningssystemet. Vedergällning är antagligen inte den största orsaken till att rekommendationer följs, men jag anser ändå att det är värt att lyfta fram vedergällningssystemet som att det har en viss inverkan. Ett tvistlösningssystem helt i avsaknad av sanktioner, eller påtryckningsmedel för att vara mer korrekt i detta fall, är för mig ett uddlöst system där implementering av regler och verkställande av åtgärder riskerar att aldrig bli genomförda.

Nationella rättsordningar innehåller sanktioner och det är inte underligt för oss medborgare att staten har makt över dem som begår olagliga handlingar. När det kommer till vem som har makten att bestämma över stater blir det plötsligt ett helt annat synsätt. Vem har rätt att bestämma över en stat? Med hänvisning till statssuveräniteten är svaret ingen annan än staten själv. Det går dock att ifrågasätta vad som händer när en stat ingår, som i det här fallet, ett multilateralt avtal och därmed lovar att förhålla sig till de regler som finns i avtalet. I WTO:s multilaterala avtal ingår dessutom ett tvistlösningssystem till skillnad från i mycket annan internationell rätt. Medlemsstaterna har givit makt åt DSB, panelerna och AB att lösa tvister genom att utfärda rekommendationer om förändring av staternas regleringar. Därmed menar jag att det finns belegg för att påstå att staterna åtminstone har gett bort sin makt att bestämma vad som är förenligt med WTO-rätten eller inte. Det saknas dock ett tvingande moment som gör att staterna faktiskt måste följa WTO:s regler och rekommendationer. Det går inte att tvinga en stat att följa regler och det går inte heller att tvinga en stat att exempelvis betala böter. Eftersom det med hänvisning till statssuveräniteten inte kan finnas ett faktiskt tvingande moment blir den enda möjligheten att utöva påtryckningar mot en stat att bestraffa den genom åtgärder som den egna staten kan företa, exempelvis vedergällning. För att vara ett tvistlösningssystem där statssuveräniteten fortfarande är stark och där det därför är svårt att införa tvingande sanktioner, anser jag att vedergällningssystemet är ett bra alternativ.

En ytterligare antydning till att vedergällningssystemet fungerar är att många utvecklingsländer initierar tvister i enlighet med DSU. Det indikerar att även utvecklingsländer har ett förtroende för systemet och anser sig kunna få vinning av det. I många av de tvister där vedergällning har kommit på tal är det också så att det rör sig om ett utvecklingsland som är klagande part, något som vi har kunnat se i den tidigare presentationen av tvister i WTO. Utvecklingsländer verkar därmed inte dra sig för att utnyttja möjligheten att begära vedergällning. I de tvister som lyfts fram i detta arbete har det även

hittills varit vanligt att parterna efter ett beslut om vidtagande av vedergällning istället valt att komma fram till en överenskommelse om hur tvisten ska lösas. Det tyder på att vedergällning fungerar som ett påtryckningsmedel för utvecklingsländer då den svarande staten föredragit att nå en överenskommelse med den klagande staten.

En sista stark indikation för att vedergällningssystemet är tillfredsställande är det faktum att jag hittills inte stött på något förslag om att helt ta bort systemet. De förslag som har kommit in till DSB innebär förändringar av möjligheten till vedergällning och kommer diskuteras senare i detta kapitel.

För att summera det här avsnittet är implementering och verkställighet av WTO:s regler och rekommendationer syftet med DSU, och implementering verkar kunna uppnås i de flesta fallen. Kanske beror efterlevnaden av WTO-avtalen på en så grundläggande princip som *pacta sunt servanda* och staternas egna goda rykte, men oavsett vilket verkar tvistlösningssystemet och även vedergällningssystemet fungera någorlunda tillfredsställande. En fullständig efterlevnad av WTO-avtalen kommer inte kunna uppnås, men inte heller i de nationella rättsordningarna där tvingande sanktioner existerar följer alla lagen. Det kommer alltid finnas någon eller några som bryter mot reglerna oavsett hur tvistlösningssystemet är uppbyggt.

6.4 Vad som tyder på att vedergällningssystemet inte fungerar

Vad finns det då för indikationer på att systemet med vedergällning inte är en tillfredsställande lösning? Till att börja med verkar det som att vidtagande av vedergällning sällan begärs och ännu mer sällan aktualiseras. I tvisterna som lyfts fram tidigare i uppsatsen har det påvisats att även om utvecklingsländer begär att få vidta vedergällning är det inte alltid som vedergällningen genomförs. Ett exempel finner vi i *US – Offset Act (Byrd Amendment)* där tre industriländer och fem utvecklingsländer begärde vedergällning. Samtliga industriländer men endast ett utvecklingsland vidtog vedergällning. Även i *US – Gambling* har Antigua dragit sig för att vidta vedergällning eftersom förlusten för den egna ekonomin skulle bli större än vinningen, detta trots att de beviljades korsvedergällning under TRIPS.

Det går visserligen att argumentera för att vedergällning fungerar som ett hot mot den svarande staten för att få den att implementera rekommendationerna eller sträva efter en överenskommelse mellan parterna,

och till viss del tror jag att det är så. Men jag tror framför allt att det finns andra orsaker till att stater följer WTO:s regler. Orsaker som att det finns en vikt i att upprätthålla reglerna, att reglerna i det långa loppet bättre gynnar statens handel och att förhållandet till andra stater gynnas av att inte vara den bråkiga staten som inte följer reglerna. För det har visats i tvisterna, och framför allt i *US – Gambling*, att om en stat verkligen inte vill följa reglerna är hotet om vedergällning, åtminstone från ett utvecklingsland, av mindre betydelse. En stat som anser sig vinna mer på att fortsätta bryta mot reglerna kan välja att bara betala priset för vedergällning. En stat kan även, som i tvisten *EC – Bananas III*, förhålla processen genom att successivt förändra sin reglering utan att för den skull göra den förenlig med WTO:s regelverk. På det sättet kan processen att få vidta vedergällning bli lång och eftersom vedergällningen därefter endast får vara framåtblickande har den svarande staten vunnit mycket på att dra ut på tvisten.

En annan viktig faktor som bör lyftas fram under den här rubriken är att trots att många utvecklingsländer utnyttjar WTO:s tvistlösningssystem, är det hittills inget land från Afrika och endast ett MUL-land som har initierat en tvist. Dels beror det på bristande resurser för att driva processer, dels lär det även bero på att staterna inte litar på systemet, känner att det är ineffektivt för dem och att systemet gynnar starka ekonomier. För de minsta utvecklingsländerna är avsaknaden av effektiva påtryckningsmedel ett hinder i utnyttjandet av WTO:s tvistlösningssystem.

Jag tycker även det är intressant att lyfta den statistik som visar att demokratiska stater är sämre på implementering av WTO:s regler än icke-demokratiska stater. För mig tyder det på att icke-demokratiska stater inte påverkas lika mycket av tryck från företag och konsumenter i den egna staten som i en demokratisk stat där politikerna vill gynna sina väljare. Vad jag tycker är ännu intressantare för den här uppsatsen är att fattigare stater är bättre på att följa WTO:s regler än rika stater. Visserligen skiljer det sig åt vilka krav som finns på implementering för utvecklingsländer och industriländer, vilket är bra att ha i åtanke. Jag skulle dock tro att den största orsaken till statistiken är att mindre stater känner en större press på sig att följa reglerna eftersom det kan bli kostsamt för dem att inte göra det. Hotet om vedergällning är ett verkligt hot för små och sårbara ekonomier. Stora ekonomier däremot kan ta sig friheten att fortsätta bryta mot WTO-rätten om de tror att de har större vinning av det.

6.5 Förslagen till att förbättra vedergällningssystemet

Ett förslag till att förbättra vedergällningssystemet är att utvidga möjligheten till korsvedergällning. Redan i dag är det möjligt för skiljedomspaneler att godkänna korsvedergällning på förslag från en klagande stat. Genom tolkning av reglerna i artikel 22.3 i DSU har skiljedomspaneler kommit fram till att vedergällning under framför allt GATT 1994 inte alltid är effektivt för utvecklingsländer med hänvisning till deras handelsutbyte med andra stater. Vi har sett det i bland annat *EC – Bananas III* och i *US – Gambling*. Skiljedomspanelerna har resonerat kring att vedergällning under TRIPS vore ett effektivare medel för utvecklingsländer. Det beror dels på att vedergällning under TRIPS i mindre utsträckning skadar den klagande staten, dels på att vedergällning som riktar sig mot immateriella rättigheter drabbar industriländer hårdare eftersom det ofta är där som immaterialrättsinnehavarna finns. Förslag har kommit från utvecklingsländer om att göra korsvedergällning mer tillgängligt för utvecklingsländer. Enligt förslagen ska artikel 22 i DSU skrivas om så att korsvedergällning automatiskt görs applicerbart i en tvist där ett utvecklingsland står som klagande stat mot ett industriland.

Personligen anser jag att det är klokt med en möjlighet till korsvedergällning och att det är bra att skiljedomspanelerna i sin tolkning väger in utvecklingsländernas förutsättningar. Jag tror dock inte att förslaget med automatisk korsvedergällning för utvecklingsländerna kommer vinna framgång. I dagsläget är två tredjedelar av WTO:s medlemsstater utvecklingsländer, och däribland många stora handelsekonomier. Som jag ser det är främsta argumentet mot automatisk korsvedergällning att det vore otänkbart att en stat som till exempel Brasilien automatiskt fick vidta vedergällning under TRIPS. Om även utvecklingsländer som är stora handelsekonomier skulle få vidta korsvedergällning oavsett omständigheterna i tvisten skulle det innebära oproportionerligt stor skada, inte bara för parterna utan även andra stater skulle komma att påverkas. Jag anser därför att obligatorisk korsvedergällning för utvecklingsländer inte är vägen framåt för WTO:s vedergällningssystem. Förutom det som hittills sagt grundar jag även min bedömning i att det för mig framstår som mer logiskt och rättvisande om en klagande stat får ge tillbaka med samma medel som drabbat den. Vedergällning under TRIPS medför dessutom en del komplikationer som belysts tidigare i uppsatsen. Korsvedergällning kan vara en lämplig åtgärd i vissa tvister men då tycker jag att det är tillräckligt att det finns en möjlighet för panelerna att vid tolkningen av artikel 22.3 i DSU ta hänsyn till den klagande statens förutsättningar. Jag tvivlar på att

korsvedergällning under TRIPS är den lösning som ensam kommer förbättra utvecklingsländernas utnyttjande av WTO:s tvistlösningssystem.

Nästa förslag till att förbättra vedergällningssystemet för utvecklingsländerna är förslaget om kollektiv vedergällning, alternativt överförbar vedergällning. Skiljedomspanelerna har hittills inte ansett att en rätt till kollektiv vedergällning går att tolka in i artikel 22 i DSU genom tillämpning av internationella principer. Om kollektiv vedergällning ska bli tillämpligt krävs det med största sannolikhet en ändring i DSU.

I förslaget om kollektiv vedergällning, och även överförbar vedergällning, tycker jag det finns en god tanke i att det ska vara ett gemensamt ansvar för medlemsstaterna att upprätthålla WTO-avtalen, och att större stater ska kunna hjälpa mindre stater när de senare har råkat i knipa. Dock bedömer jag att det skulle innebära en mer oförutsebar vedergällningsåtgärd för den svarande staten om vedergällning plötsligt kan komma från vilket håll som helst. Det är inte heller så troligt att andra stater skulle gå med på att vedergälla för att hjälpa en annan stat. Vedergällning skadar som bekant den vedergällande statens egen ekonomi. Det politiska trycket hemifrån kan därför väntas bli starkt om en stat som inte har drabbats av otillåtna regleringar ändå väljer att bojkotta varor och tjänster på bekostnad av de inhemska företagen och konsumenterna. Jag ser även en risk i att om vilken stat som helst fick vedergälla, skulle stater kunna använda vedergällning i annat syfte än det som den ursprungliga tvisten faktiskt handlar om. I förlängningen kan det leda till okontrollerbara vedergällningar.

För mig vore det bättre om förslaget om kollektiv vedergällning gjordes om så att endast de stater som deltagit som tredje part i tvisten får vidta vedergällning. Eftersom tredje part har ansetts ha ett intresse i tvisten skulle det också vara mer i linje med principen om *locus standi*. Dessutom vore det mer förutsebart för en svarande stat om endast klagande part och tredje part fick möjlighet till vedergällning. Trots denna reformering av förslaget anser jag dock att det går att ifrågasätta förslaget om kollektiv vedergällning. En stat som i förlängningen kommer vilja vidta vedergällning kan redan från början vara med och initiera tvisten och därmed bli part. Om en stat vill vara med på sanktionerna är det kanske inte mer än rätt att staten även varit med och drivit i tvisten.

Det tredje förslaget till att förändra vedergällningssystemet är att utvidga vedergällningen till att motsvara mer än den faktiska skadan. Även om det finns en antydning i *Brazil – Export Financing Programme for Aircraft* till att skiljedomspaneler kan göra en tolkning och utdöma vedergällning utöver

den faktiska skadan, är det sannolikt att det skulle krävas en ändring av DSU.

I Sverige är vi främmande för det som kallas *punitive damages* och med risk för att verka konservativ anser jag att vedergällning inte ska få vidtas för belopp högre än den orsakade skadan. Vedergällning bör vara ett påtryckningsmedel och inte ett hot om oproportionerliga hämndaktioner. Här vill jag erinra om WTO:s syfte att åstadkomma en öppnare handel mellan stater. Att då tillåta oproportionerliga vedergällningsaktioner är för mig oförenligt med WTO:s ändamål. Jag tycker även att det är oklart hur vedergällning utöver faktisk skada ska kunna främja utvecklingsländernas utnyttjande av vedergällningssystemet. Om problemet med vedergällning i dag är att det är svårt för utvecklingsländer att vidta vedergällning utan att skada sin egen ekonomi oproportionerligt mycket, har jag svårt att se att utvecklingsländerna ska ha resurser att kunna vedergälla utöver den faktiska skadan.

Trots min till synes negativa inställning till vedergällning utöver faktisk skada, vill jag öppna för tanken att vedergällningen inte endast ska vara framåtblickande utan att hänsyn även ska kunna tas till den skada som fram till tvistens avgörande drabbat den klagande staten. Det går visserligen att argumentera mot retroaktiv vedergällning genom att påpeka att den tvistiga åtgärden vid tidpunkten då den vidtogs ännu inte klassificerats som regelstridig. Den svarande staten har därför upprätthållit åtgärden i tron om att den inte stred mot WTO-rätten. Ska en stat då behöva stå kostnaden för skadan när det ännu inte var säkert om staten gjort fel eller inte? Ja, jag kan tycka att det är ett bra förslag. Staten har efter panelens och AB:s rapporter fått en rimlig tid på sig att upphöra med sin reglering innan det att vedergällning blir ett faktum. Därmed finns det möjlighet för den svarande staten att undgå retroaktiv vedergällning. Särskilt i tvister där stater försöker förhålla processen, som i *EC – Bananas III*, tycker jag det är tydligt att vedergällning ska täcka även tidigare uppkommen skada. En svarande stat kan annars ha mycket att vinna på att retroaktiv vedergällning inte är tillåtet samtidigt som en klagande stat utsätts för skada som den aldrig kommer kunna få upprättelse för.

Det fjärde och sista förslaget om obligatorisk kompensation är ett förslag att göra tvistlösningssystemet effektivare för utvecklingsländer i avsaknad av ett välfungerande vedergällningssystem. Förslaget om obligatorisk kompensation skulle kräva en ändring i DSU.

Utvecklingsländer som kommit med förslaget om obligatorisk kompensation har menat att eftersom vedergällningssystemet är ineffektivt

för utvecklingsländerna, borde det vara möjligt för skiljedomspaneler att bestämma en rimlig kompensation. Obligatorisk kompensation ska dock endast vara möjligt i tvister där ett utvecklingsland står som klagande stat och ett industriland som svarande stat. I dagsläget är kompensation enligt artikel 22.2 i DSU något som parterna i en tvist ska förhandla om men det är inte nödvändigt att parterna faktiskt kommer överens. Kompensation, till skillnad från vedergällning, innebär inte en ekonomisk skada för den klagande staten. Det motverkar inte heller WTO:s syfte så som vedergällning anses göra och det innebär i större utsträckning en sanktion som är mer likvärdig med skadan som uppstått. Det argument som ofta kommer upp mot förslaget om obligatorisk kompensation är argumentet med statsuveränitet. Går det verkligen att påtvinga en stat att betala kompensation? Om staten låter bli att rätta sig efter WTO:s regelverk kan ju staten också låta bli att betala kompensation.

Jag är tveksam till om ett införande av obligatorisk kompensation är ett hållbart förslag. Tanken är god, för det skulle innebära en utväg för utvecklingsländer att utöva påtryckning utan att för den skull skada den egna ekonomin. Min skepticism bygger dock på två delar. Den första är att jag tror att hotet om kompensation kan bli uddlöst eftersom en stat kan ignorera att betala kompensationen utan att det finns något ytterligare medel för den klagande staten att ta till. I och för sig lär den svarande staten vilja hålla sig på god fot med övriga medlemsstater och av den anledningen kanske betalar kompensationen, men om det är så att den svarande staten vill visa sig samarbetsvillig skulle den från första början valt att implementera rekommendationerna. Den andra invändningen mot obligatorisk kompensation är att det blir ett sätt för rika stater att köpa sig ur sin situation. Syftet med WTO:s tvistlösningsystem är att medlemsstaterna ska följa WTO:s regler och panelernas rekommendationer. Om en svarande stat får kompensation utdömt mot sig är risken att staten då tycker att tvisten är överstökad. Jag tror inte att ett införande av obligatorisk kompensation nödvändigtvis är en dålig idé, men jag tror inte heller att det kommer tillföra något nytt.

6.6 Avslutning

Få talar om att helt slopa systemet med vedergällning. Snarare är det så att WTO:s medlemsstater vill ha kvar systemet men att det ska göras flexiblarare. Vedergällningssystemet kan i många fall vara ett effektivt påtryckningsmedel. Trots att vedergällning slår mot den egna ekonomin drabbar det även företagare och konsumenterna i den svarande staten som därmed kan sätta press på den svarande staten från inhemskt håll. Om inte

annat kan det vara ett politiskt viktigt ställningstagande att vidta vedergällning även om verkningarna av den i sig inte blir så stora. Även för ett litet utvecklingsland kan vedergällning i viss mån vara effektivt, särskilt med tanke på möjligheten till korsvedergällning. Vedergällning har dessutom fördelen att den klagande staten själv bestämmer om vedergällning faktiskt ska vidtas och är inte beroende av samarbete med den svarande staten.

Trots att tanken med vedergällning strider mot WTO:s syfte om en öppnare handel mellan stater tror jag att det är en viktig byggsten i WTO:s tvistlösningssystem. Jag tycker inte att vi ska tillerkänna vedergällningssystemet allt för mycket beröm när det gäller efterlevnaden av panelernas och AB:s rekommendationer. Däremot att tvistlösningssystemet har påtryckningsmedel tror jag är viktigt, inte minst symboliskt.

Det faktum att WTO har ett tvistlösningssystem är ett åstadkommande i sig. När vi rör oss inom den internationella rätten är det svårt att nå samstämmighet mellan stater. Det är därför jag också tror att det kommer vara svårt att på ett radikalt sätt reformera vedergällningssystemet. Om medlemsstaterna får välja mellan en total efterlevnad av systemet eller att hålla hårdare på statssuveräniteten tror jag att de flesta kommer välja det senare. Det kommer inte gå att införa ett tvistlösningssystem där det utfärdas tvingande sanktioner mot staterna för då måste det även finnas grepp att ta till när en stat inte följer sanktionen. Det är en svår balansgång mellan politik och juridik och visserligen tror jag att WTO:s tvistlösningssystem går att göra mer juridiskt än vad det är i dag, men någonstans går gränsen. Ska vi ha ett tvistlösningssystem med påtryckningsmedel men utan tvingande sanktioner ser jag vedergällning som en god lösning.

Hur ska då tvistlösningssystemet och vedergällningssystemet kunna göras mer jämställt mellan utvecklingsländer och industriländer? Förutom de förslag som diskuterats i uppsatsen, varav en del förtjänar att genomföras enligt mig, tror jag att det är genom andra medel, så som stöd i processande och bistånd till implementering av WTO:s regelverk, som framgång bäst kommer nås. Möjligtvis är det dock så att när vi rör oss inom den internationella rätten kommer vi aldrig att helt kunna överbrygga de skillnader som finns mellan industriländer och utvecklingsländer. Vi kommer kanske heller aldrig att kunna överbrygga de krafter som driver varje enskild stat till handling; handlar stater efter vad som är bäst för dem för stunden eller har stater förmågan att förutse vad som är bäst för dem på lång sikt? Jag tror på samarbete och dialog mellan stater och att vi genom att

öka den internationella handeln även höjer välfärden och levnadsstandarden i många stater. Genom att WTO arbetar för en öppnare världshandel tror jag att vi minskar klyftorna mellan utvecklingsländer och industriländer. Men just därför måste WTO också akta sig för att bli ett ineffektivt och trögt system. Doharundan som har pågått sedan 2001 är ett tydligt exempel på när det är svårt för stater att komma överens. Det krävs nytänkande idéer och skicklig argumentation för att få alla medlemsstater att se sin egen vinning i förhandlingarna. Under tiden som Doharundan pågår har antalet regionala och bilaterala avtal blivit allt fler, kanske delvis eftersom att stater tycker det är lättare att komma överens med ett fåtal stater. Vi ser även att politiken i världen går mot ett mer individualistiskt och protektionistiskt synsätt, inte minst i stater som USA, Storbritannien och till viss del Frankrike. Detta kan komma att påverka WTO:s framtida arbete och det är därför viktigt att ha ett system som staterna känner tillit till.

Att granska och gräva ner sig i WTO:s tvistlösningssystem, och framför allt vedergällningssystemet, har varit lärorikt och lämnat mig med eftertanke. När det kommer till internationell rätt finns det fler och ibland mer komplexa dimensioner att ta hänsyn till. Hur kan stater med så olika bakgrund och så olika faktorer att ta hänsyn till samsas om en väg att gå? Jo, genom samarbete, långsiktigt tänkande och successiva förändringar. Trots att WTO:s vedergällningssystem är i behov av förbättring, och en del bra förslag har lagts fram, är det ett system som är på väg åt rätt håll och därför värt att bygga vidare på. Det ska bli intressant att se hur långt vedergällningssystemet har kommit om tio år, och såklart om USA kommer ha förlikat sig med tanken på att ha förlorat en tvist mot lilla Antigua.

Bilaga A

Artikel 22 i DSU

Compensation and the Suspension of Concessions

1. Compensation and the suspension of concessions or other obligations are temporary measures available in the event that the recommendations and rulings are not implemented within a reasonable period of time. However, neither compensation nor the suspension of concessions or other obligations is preferred to full implementation of a recommendation to bring a measure into conformity with the covered agreements. Compensation is voluntary and, if granted, shall be consistent with the covered agreements.

2. If the Member concerned fails to bring the measure found to be inconsistent with a covered agreement into compliance therewith or otherwise comply with the recommendations and rulings within the reasonable period of time determined pursuant to paragraph 3 of Article 21, such Member shall, if so requested, and no later than the expiry of the reasonable period of time, enter into negotiations with any party having invoked the dispute settlement procedures, with a view to developing mutually acceptable compensation. If no satisfactory compensation has been agreed within 20 days after the date of expiry of the reasonable period of time, any party having invoked the dispute settlement procedures may request authorization from the DSB to suspend the application to the Member concerned of concessions or other obligations under the covered agreements.

3. In considering what concessions or other obligations to suspend, the complaining party shall apply the following principles and procedures:

(a) the general principle is that the complaining party should first seek to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s) as that in which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment;

(b) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s), it may seek to suspend concessions or other obligations in other sectors under the same agreement;

(c) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to other sectors under the same agreement, and that the circumstances are serious enough, it may seek to suspend concessions or other obligations under another covered agreement;

(d) in applying the above principles, that party shall take into account:

(i) the trade in the sector or under the agreement under which the panel or

Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment, and the importance of such trade to that party;

(ii) the broader economic elements related to the nullification or impairment and the broader economic consequences of the suspension of concessions or other obligations;

(e) if that party decides to request authorization to suspend concessions or other obligations pursuant to subparagraphs (b) or (c), it shall state the reasons therefor in its request. At the same time as the request is forwarded to the DSB, it also shall be forwarded to the relevant Councils and also, in the case of a request pursuant to subparagraph (b), the relevant sectoral bodies;

(f) for purposes of this paragraph, “sector” means:

(i) with respect to goods, all goods;

(ii) with respect to services, a principal sector as identified in the current “Services Sectoral Classification List” which identifies such sectors;

(iii) with respect to trade-related intellectual property rights, each of the categories of intellectual property rights covered in Section 1, or Section 2, or Section 3, or Section 4, or Section 5, or Section 6, or Section 7 of Part II, or the obligations under Part III, or Part IV of the Agreement on TRIPS;

(g) for purposes of this paragraph, “agreement” means:

(i) with respect to goods, the agreements listed in Annex 1A of the WTO Agreement, taken as a whole as well as the Plurilateral Trade Agreements in so far as the relevant parties to the dispute are parties to these agreements;

(ii) with respect to services, the GATS;

(iii) with respect to intellectual property rights, the Agreement on TRIPS.

4. The level of the suspension of concessions or other obligations authorized by the DSB shall be equivalent to the level of the nullification or impairment.

5. The DSB shall not authorize suspension of concessions or other obligations if a covered agreement prohibits such suspension.

6. When the situation described in paragraph 2 occurs, the DSB, upon request, shall grant authorization to suspend concessions or other obligations within 30 days of the expiry of the reasonable period of time unless the DSB decides by consensus to reject the request. However, if the Member concerned objects to the level of suspension proposed, or claims that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed where a complaining party has requested authorization to suspend concessions or other obligations pursuant to paragraph 3(b) or (c), the matter shall be referred to arbitration. Such arbitration shall be carried out by the original panel, if members are available, or by an arbitrator appointed

by the Director-General and shall be completed within 60 days after the date of expiry of the reasonable period of time. Concessions or other obligations shall not be suspended during the course of the arbitration.

7. The arbitrator acting pursuant to paragraph 6 shall not examine the nature of the concessions or other obligations to be suspended but shall determine whether the level of such suspension is equivalent to the level of nullification or impairment. The arbitrator may also determine if the proposed suspension of concessions or other obligations is allowed under the covered agreement. However, if the matter referred to arbitration includes a claim that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed, the arbitrator shall examine that claim. In the event the arbitrator determines that those principles and procedures have not been followed, the complaining party shall apply them consistent with paragraph 3. The parties shall accept the arbitrator's decision as final and the parties concerned shall not seek a second arbitration. The DSB shall be informed promptly of the decision of the arbitrator and shall upon request, grant authorization to suspend concessions or other obligations where the request is consistent with the decision of the arbitrator, unless the DSB decides by consensus to reject the request.

8. The suspension of concessions or other obligations shall be temporary and shall only be applied until such time as the measure found to be inconsistent with a covered agreement has been removed, or the Member that must implement recommendations or rulings provides a solution to the nullification or impairment of benefits, or a mutually satisfactory solution is reached. In accordance with paragraph 6 of Article 21, the DSB shall continue to keep under surveillance the implementation of adopted recommendations or rulings, including those cases where compensation has been provided or concessions or other obligations have been suspended but the recommendations to bring a measure into conformity with the covered agreements have not been implemented.

9. The dispute settlement provisions of the covered agreements may be invoked in respect of measures affecting their observance taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member. When the DSB has ruled that a provision of a covered agreement has not been observed, the responsible Member shall take such reasonable measures as may be available to it to ensure its observance. The provisions of the covered agreements and this Understanding relating to compensation and suspension of concessions or other obligations apply in cases where it has not been possible to secure such observance.

Bilaga B

Minst utvecklade länder

Afghanistan
Angola
Bangladesh
Benin
Burkina Faso
Burundi
Centralafrikanska republiken
Chad
Demokratiska republiken Kongo
Djibouti
Gambia
Guinea
Guinea Bissau
Haiti
Kambodja
Laos
Lesotho
Liberia
Madagaskar
Malawi
Mali
Mauretanien
Moçambique
Myanmar
Nepal
Niger
Rwanda
Salomonöarna
Senegal
Sierra Leone
Tanzania
Togo
Uganda
Vanuatu
Yemen
Zambia

Åtta MUL-länder förhandlar för närvarande om att gå med i WTO:
Bhutan

Ekvatorialguinea
Komorerna
Etiopien
São Tomé och Príncipe
Somalia
Sudan
Östtimor²⁶⁵

²⁶⁵ World Trade Organization: *Least-developed countries*.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Publikationer och rapporter

Advisory Centre on WTO Law, *Report on Operations 2008*, 2008

ICC Commission on Intellectual Property, *Cross-retaliation under the WTO dispute settlement mechanism involving TRIPS provisions*, Document no. 450/1074, 29 juni 2012

International Chamber of Commerce, *Developing Countries Make Their Mark on WTO Appellate Body Controversy*, World Trade Agenda nr 00/22, 4 december 2000

Joint publication by the World Bank Group and the World Trade Organization, *The role of trade in ending poverty*, 2015

Ministerial Conference Fourth Session Doha, *Ministerial Declaration*, WT/MIN(01)/DEC/1, 20 november 2001

Note by Secretariat, *Services Sectoral Classification List*, MTN.GNS/W/120, 10 juli 1991

Sutherland, Peter; Bhagwati, Jagdish; Botchwey, Kwesi; FitzGerald, Niall; Hamada, Koichi; Jackson, John H.; Lafer, Celso; de Montbrial, Thierry: *The future of the WTO : addressing institutional challenges in the new millenium*, Report by the Consultative Board to the Director-General Supachai Panitchpakdi, Genève, 2004

The International Centre for Trade and Sustainable Development och the International Institute for Sustainable Development, *Development since the fourth WTO ministerial conference*, Doha Round Briefing Series, vol. 1, nr 8 av 13, februari 2003

World Trade Organization, *Annual Report 2016*, 2016

World Trade Organization, *WTO analytical index: supplement covering new developments in WTO law and practice : october 2011 – june 2015*, fjärde upplagan, 2015

WTO 2002 Press Releases, *Governments set negotiating guidelines; WTO DG to chair TNC*, Press/271, 1 februari 2002

Förslag till DSB

Dispute Settlement Understanding, Pakistan, WT/GC/W/162, i Preparations for the 1999 Ministerial Conference, Compilation of Proposals Submitted in Phase 2 of the Preparatory Process, JOB(99)/4797/Rev.3, s. 114-116, 18 november 1999

Special and Differential Treatment Provisions, Joint Communication from Cuba, Dominican Republic, Egypt, Honduras, India, Indonesia, Kenya, Mauritius, Pakistan, Sri Lanka, Tanzania and Zimbabwe, TN/CTD/W/2, 14 maj 2002

Special and Differential Treatment Provisions, Communication from India, TN/CTD/W/6, 17 juni 2002

Special and Differential Treatment Provisions, Joint Communication from the African Group in the WTO, TN/CTD/W/3/Rev.2, 17 juli 2002

Negotiations on the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the LDC Group, TN/DS/W/17, 9 oktober 2002

Negotiations on Improvements and Clarifications of the Dispute Settlement Understanding, Proposal by Mexico, TN/DS/W/23, 4 november 2002

Negotiations on Improvements and Clarifications of the Dispute Settlement Understanding, Proposal by Ecuador, TN/DS/W/33, 23 januari 2003

Amendments to the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes Proposed Text by Mexico, Communication from Mexico, TN/DS/W/40, 27 januari 2003

Dispute Settlement Understanding Proposals: Legal Text, Communication from India on Behalf of Cuba, Dominican Republic, Egypt, Honduras, Jamaica and Malaysia, TN/DS/W/47, 11 februari 2003

Special Session of the Dispute Settlement Body, Report by the Chairman, Ambassador Péter Balás, to the Trade Negotiations Committee, TN/DS/9, 6 juni 2003

Minutes of Meeting, Special session of the Dispute Settlement Body 28 February 2005, TN/DS/M/23, 26 maj 2005

Elektroniska källor

Kommerskollegium: *Doharundan – över tio års förhandlingar om en friare världshandel*,

<http://www.kommers.se/verksamhetsomraden/Handelspolitik/Forhandlingar/DOHA/>, besökt 12-05-2017

Kommerskollegium: *En organisation för världens handel*,
<http://www.kommers.se/verksamhetsomraden/Handelspolitik/Organisationer/WTO/>, besökt 12-05-2017

Kommerskollegium: *Regionala frihandelsavtal*,
<http://www.kommers.se/verksamhetsomraden/Handelspolitik/Organisationer/WTO/Regionala-frihandelsavtal/>, besökt 12-05-2017

WorldTradeLaw.net: *GATT Reports*,
<http://www.worldtradelaw.net/databases/gattpanels.php>, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *A unique contribution*,
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/displ_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Agreement on Subsidies and Countervailing Measures*, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm_01_e.htm#fnt-9, besökt 15-05-2017

World Trade Organization: *Chronological list of disputes cases*,
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Least-developed countries*,
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org7_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Map of disputes between WTO members*,
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_maps_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Negotiations to improve dispute settlement procedures*,
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_negs_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Overview: a navigational guide*,
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *United States – Subsidies on Upland Cotton*,
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds267_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Who are the developing countries in the WTO?*,
https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/dlwho_e.htm, besökt 12-05-2017

World Trade Organization: *Who we are*,
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm, besökt
12-05-2017

Litteratur

Abbott, Roderick: *Are developing countries deterred from using the WTO dispute settlement system? Participation of developing countries in the DSM in the years 1995-2005*, ECIPE Working Paper, no. 01/2007, European Centre for International Political Economy, 2007

Andersson, Håkan: *Postmoderna och diskursteoretiska verktyg inom rätten*, s. 343-370, i Korling, Fredric; Zamboni, Mauro (red.): *Juridisk metodlära*, första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2013

Bakardjieva Engelbrekt, Antonina: *Institutionell teori och metod*, s. 239-272, i Korling, Fredric; Zamboni, Mauro (red.): *Juridisk metodlära*, första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2013

Bohanes, Jan; Garza, Fernanda: *Going beyond stereotypes: Participation of developing countries in WTO dispute settlement*, Trade, Law and Development, vol. 4: 45, nr 1, s. 45-124, 2012

Bossche, Peter Van den; Zdouc, Werner: *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*, tredje upplagan, Cambridge University Press, Cambridge, 2013

Bossche, Peter Van den; Prévost, Denise: *Essentials of WTO law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016

Bown, Chad P.: *Participation in WTO dispute settlement: Complainants, interested parties, and free riders*, the World Bank Economic Review, vol. 19, nr 2, s. 287-310, 2005

Bown, Chad P.; McCulloch, Rachel: *Developing countries, dispute settlement, and the Advisory Centre on WTO Law*, Journal of International Trade & Economic Development, vol. 19, nr 1, s. 33-63, 2010

Busch, Marc L.; Reinhardt, Eric; Shaffer, Gregory: *Does legal capacity matter? A survey of WTO members*, World Trade Review 8: 4, s. 559-77, 2009

Cartland, Michel; Depayre, Gérard; Woznowski, Jan: *Is something going wrong in the WTO dispute settlement?*, Journal of World Trade 46, nr 5 (2012), s. 979-1016, 2012

Croome, John: *Reshaping the world trading system : a history of the Uruguay Round*, World Trade Organization, Genève, 1995

Delich, Valentina: *Developing countries and the WTO dispute settlement system*, s. 71-80, i Hoekman, Bernard M.; Mattoo, Aaditya; English, Philip (red.): *Development, Trade and the WTO [Elektronisk resurs] : a handbook*, World Bank, Washington, D.C., 2002

Evans, David; Shaffer, Gregory C., *Conclusion*, s. 342-348, i Shaffer, Gregory C.; Meléndez-Ortiz, Ricardor (red.): *Dispute settlement at the WTO : the developing country experience*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Hudec, Robert E.: *The adequacy of WTO dispute settlement remedies : a developing country perspective*, s. 81-92, i Hoekman, Bernard M.; Mattoo, Aaditya; English, Philip (red.): *Development, Trade and the WTO [Elektronisk resurs] : a handbook*, World Bank, Washington, D.C., 2002

Huerta-Goldman, Jorge A.: *Is retaliation useful? Observations and analysis of Mexico's experience*, s. 281-296, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Jackson, John H.: *Sovereignty, the WTO and changing fundamentals of international law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006

Jarebrog, Nils: *Rättsdogmatik som vetenskap*, Svensk Juristtidning, s. 1-10, 2004

Kessie, Edwini; Addo, Kofi: *African countries and the WTO negotiations on the dispute settlement understanding*, <http://www.ictsd.org/downloads/2008/05/african-countries-and-the-wto-negotiations-on-the-dispute-settlement-understanding.pdf>, 2008, besökt 12-05-2017

Khabayan, Vasken: *Canada's experience and practice in suspending WTO obligations*, s. 277-280, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Kleineman, Jan: *Rättsdogmatisk metod*, s. 21-46, i Korling, Fredric; Zamboni, Mauro (red.): *Juridisk metodlära*, första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2013

Koul, Autar Krishen: *Guide to the WTO and GATT – economics, law and politics*, Kluwer, The Hague, 2005

Lambertz, Göran: *Nyttig och onyttig rättsvetenskap*, Svensk Juristtidning, s. 261-278, 2002

Lo, Chang-fa: *The role of dispute settlement mechanism in facilitating multilateral trade negotiations*, Asian Center of WTO & International Health Law and Policy 9.2, 2014

Malacrida, Reto: *Towards sounder and fairer WTO retaliation: Suggestions for possible additional procedural rules governing members' preparation and adoption of retaliatory measures*, Journal of World Trade 42(1), s. 3-60, 2008

Malacrida, Reto: *WTO retaliatory measures: the case for multilateral regulation of the domestic decision-making process*, s. 373-390, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Mavroidis, Petros C.: *Remedies in the WTO legal system : between a rock and a hard place*, European Journal of International Law, vol. 11, nr 4, s. 763-813, 2000

Meagher, Niall: *Representing developing countries in WTO dispute settlement proceedings*, s. 213-232, i Bermann, George A.; Mavroidis, Petros C. (red.): *WTO law and developing countries*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007

Newfarmer, Richard: *Regional trade agreements: designs for development*, s. 243-254, i Newfarmer, Richard (red.): *Trade, Doha and development : a window into the issues*, World Bank, Washington D.C., 2006

Nottage, Hunter: *Evaluating the criticism that WTO retaliation rules undermine the utility of WTO dispute settlement for developing countries*, s. 319-338, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Otor, E. I.: *The World Trade Organisation (WTO) dispute settlement mechanism in developing countries*, International Journal of Advanced Legal Studies and Governance, vol. 5, nr 1, 2015

Renouf, Yves: *From Bananas to Byrd: damage calculation coming of age?*, s. 135-146, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Sacerdoti, Giorgio: *The nature of WTO arbitrations on retaliation*, s. 23-33, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare : ämne, material, metod och argumentation*, tredje [utök. och rev.] upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2015

Seth, Torsten: *Twistlösning i WTO : Om rättens betydelse i den internationella handelspolitiken*, Mercurius, Diss. Stockholm : Handelshögsk., Stockholm, 2000

Seth, Torsten: *WTO och den internationella handelsordningen*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Subramanian, Arvind; Watal, Jayashree: *Can TRIPS serve as an enforcement device for developing countries in the WTO?*, Journal of International Economic Law (2000), s. 403-416, 2000

Sutherland, Peter: *The Doha development agenda: Political challenges to the world trading system – a cosmopolitan perspective*, s. 39-52, i Petersmann, Ernst-Ulrich; Harrison, James (red.), *Reforming the world trading system : Legitimacy, efficiency, and democratic governance*, Oxford University Press, Oxford, 2005

Sykes, Alan O.: *Optimal sanctions in the WTO: the case for decoupling (and the uneasy case for the status quo)*, s. 339-354, i Bown, Chad P.; Pauwelyn, Joost (red.): *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Weiss, Wolfgang: *Reforming the Dispute Settlement Understanding*, s. 269-293, i *Agreeing and implementing the Doha Round of the WTO*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008

Winther Jørgensen, Marianne; Phillips, Louise: *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Zeng, Ka: *Legal capacity and developing country performance in the panel stage of the WTO dispute settlement system*, Journal of World Trade 47, nr 1 (2013), s. 187-214, 2013

Tvister i WTO

EC – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas

EEC – Member States’ Import Regimes for Bananas, Report of the Panel, DS32/R, 3 juni 1993

EEC – Import Regime for Bananas, Report of the Panel, DS38/R, 11 februari 1994

Request for Consultations by Guatemala, Honduras, Mexico and the United States, WT/DS16/1, 4 oktober 1995

Request for Consultations by Ecuador, Guatemala, Honduras, Mexico and the United States, WT/DS27/1, 12 februari 1996

Report of the Appellate Body, WT/DS27/AB/R, 9 september 1997

Recourse by the United States to Article 22.2 of the DSU, WT/DS27/43, 14 januari 1999

Request by the European Communities for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/46, 3 februari 1999

Decision by the Arbitrators, WT/DS27/ARB, 9 april 1999

Report of the Panel, WT/DS27/RW/ECU, 12 april 1999

Request by the European Communities for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/52, 9 november 1999

Request by the European Communities for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/53, 22 november 1999

Decision by the Arbitrators, WT/DS27/ARB/ECU, 24 mars 2000

Geneva Agreement on Trade in Bananas, Communication from Brazil, Colombia, Costa Rica, Ecuador, European Union, Guatemala, Honduras, Mexico, Nicaragua, Panama, Peru and the Bolivarian Republic of Venezuela, WT/L/784, 15 december 2009

Notification of a Mutually Agreed Solution, WT/DS16/8, 12 november 2012

EC – Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones)

Request for Consultations by the United States, WT/DS26/1, 31 januari 1996

Request for Consultations by Canada, WT/DS48/1, 8 juli 1996

Report of the Appellate Body, WT/DS26/AB/R, 16 januari 1998

Report of the Appellate Body, WT/DS48/AB/R, 16 januari 1998

Recourse by the United States to Article 22.2 of the DSU, WT/DS26/19, 18 maj 1999

Recourse by Canada to Article 22.2 of the DSU, WT/DS48/17, 20 maj 1999

Request by the European Communities for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS26/20, 9 juni 1999

Request by the European Communities for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS48/18, 9 juni 1999

Decision by the Arbitrators, WT/DS26/ARB, 12 juli 1999

Brazil – Export Financing Programme for Aircraft

Request for Consultations by Canada, WT/DS46/1, 21 juni 1996

Report of the Appellate Body, WT/DS46/AB/R, 2 augusti 1999

Recourse by Brazil to Article 21.6 of the DSU, WT/DS46/12, 19 november 1999

Recourse by Canada to Article 21.5 of the DSU, WT/DS46/13, 26 november 1999

Recourse by Canada to Article 4.10 of the SCM Agreement and Article 22.2 of the DSU, WT/DS46/16, 10 maj 2000

Request by Brazil for Arbitration under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS46/18, 9 juni 2000

Decision by the Arbitrators, WT/DS46/ARB, 28 augusti 2000

Canada – Export Credits and Loan Guarantees for Regional Aircraft

Request for Consultations by Brazil, WT/DS222/1, 25 januari 2001

Request for the Establishment of a Panel by Brazil, WT/DS222/2, 1 mars 2001

Report of the Panel, WT/DS222/R, 28 januari 2002

Recourse by Brazil to Article 4.10 of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures and Article 22.2 of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, WT/DS222/7, 24 maj 2002

Objection by Canada to Recourse by Brazil to Article 22.2 of the DSU and Article 4.10 of the SCM Agreement and Request by Canada for Arbitration under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS222/8, 24 juni 2002

Decision by the Arbitrator, WT/DS222/ARB, 17 februari 2003

US – Continued Dumping and Subsidy Offset Act of 2000

Request for Consultations by Australia, Brazil, Chile, the European Communities, India, Indonesia, Japan, Korea and Thailand, WT/DS217/1, 9 januari 2001

Request for Consultations by Canada and Mexico, WT/DS234/1, 1 juni 2001

Report of the Appellate Body, WT/DS217/AB/R, 16 januari 2003

Report of the Appellate Body, WT/DS234/AB/R, 16 januari 2003

Recourse by Mexico to Article 22 of the DSU, WT/DS234/26, 16 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS217/26, 26 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS217/27, 26 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS217/28, 26 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS217/29, 26 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS217/30, 26 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS217/31, 26 januari 2004

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS234/27, 26 januari 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/BRA, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/CHL, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/EEC, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/IND, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/JPN, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/KOR, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/CAN, 31 augusti 2004

Decision by the Arbitrator, WT/DS217/ARB/MEX, 31 augusti 2004

US – Subsidies on Upland Cotton

Request for Consultations by Brazil, WT/DS267/1, 27 september 2002

Report of the Appellate Body, WT/DS267/AB/R, 3 mars 2005

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS267/23, 15 juli 2005

Recourse to Article 21.5 of the DSU by Brazil, WT/DS267/30, 21 augusti 2006

Decision by the Arbitrator, WT/DS267/ARB/1, 31 augusti 2009

Notification of a Mutually Agreed Solution, WT/DS267/46, 23 oktober 2014

US – Measures Affecting the Cross-Border Supply of Gambling and Betting Services

Request for Consultations by Antigua and Barbuda, WT/DS285/1, 27 mars 2003

Report of the Appellate Body, WT/DS285/AB/R, 7 april 2005

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, WT/DS285/13, 19 augusti 2005

Recourse by Antigua and Barbuda to Article 22.2 of the DSU, WT/DS285/22, 22 juni 2007

Request by the United States for Arbitration under Article 22.6 of the DSU, WT/DS285/23, 24 juli 2007

Decision by the Arbitrator, WT/DS285/ARB, 21 december 2007

Communication from Antigua and Barbuda, WT/DS285/26, 25 april 2013

Canada – Continued Suspension of Obligations in the EC – Hormones Dispute

Report of the Appellate Body, WT/DS321/AB/R, 16 oktober 2008

US – Certain Country of Origin Labelling (COOL) Requirements

Request for Consultations by Canada, WT/DS384/1, 4 december 2008

Request for Consultations by Mexico, WT/DS386/1, 22 december 2008

Reports of the Panel, WT/DS384/RW, 20 oktober 2014

Reports of the Panel, WT/DS386/RW, 20 oktober 2014

Decision by the Arbitrator, WT/DS384/ARB, 7 december 2015

Decision by the Arbitrator, WT/DS386/ARB, 7 december 2015

US – Definitive Anti-Dumping and Countervailing Duties on Certain Products from China

Report of the Appellate Body, WT/DS379/AB/R, 11 mars 2011